

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra obchodního práva

Veronika Konečná

POJEM A DRUHY SMĚNEK

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Marie Zahradníčková, CSc.

2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Veronika Konečná

OBSAH

ÚVOD	1
1. PŮVOD A VÝVOJ SMĚNKY	4
2. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY SMĚNEK	6
2.1. <i>Vývoj právní úpravy směnek obecně</i>	6
2.2. <i>Mezinárodní unifikace směnečného práva</i>	8
2.3. <i>Prameny směnečného práva na našem území</i>	10
2.3.1. Charakter právní úpravy	12
2.3.2. Vztah zákona směnečného a šekového k jiným právním předpisům	16
3. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA SMĚNKY	18
3.1. <i>Pojem směnky</i>	18
3.2. <i>Směnka jako listina</i>	22
4. DRUHY SMĚNEK	25
4.1. <i>Vlastní směnka</i>	25
4.2. <i>Cizí směnka</i>	26
4.3. <i>Směnky cizí se sníženým počtem účastníků</i>	27
4.3.1. Směnka cizí na vlastní řad výstavce	28
4.3.2. Zastřená směnka vlastní	29
4.3.3. Zastřená směnka vlastní na vlastní řad	30
4.4. <i>Směnka komisionářská</i>	31
4.5. <i>Blankosměnka</i>	33
4.6. <i>Směnka domicilovaná</i>	38
5. NÁLEŽITOSTI SMĚNKY	41
5.1. <i>Náležitosti směnky obecně</i>	41

5.2.	<i>Podstatné náležitosti směnky cizí</i>	42
5.2.1.	Směnečná klauzule	42
5.2.2.	Bezpodmínečný platební příkaz	44
5.2.3.	Jméno směnečníka (trasáta)	49
5.2.4.	Údaj splatnosti	50
5.2.4.1.	Směnky se splatností na viděnou (vistasměnky)	51
5.2.4.2.	Směnky se splatností na určitý čas po viděné (lhůtní vistasměnky)..	52
5.2.4.3.	Směnky splatné na určitý čas po datu vystavení (datosměnky).....	53
5.2.4.4.	Směnky splatné na určitý den (fixní směnky).....	54
5.2.4.5.	Směnky s jinou splatností.....	54
5.2.5.	Platební místo (místo splatnosti)	56
5.2.6.	Označení remitenta	58
5.2.7.	Datum vystavení směnky	59
5.2.8.	Místo vystavení	60
5.2.9.	Podpis výstavce	61
5.3.	<i>Podstatné náležitosti směnky vlastní</i>	63
5.3.1.	Směnečná klauzule	64
5.3.2.	Bezpodmínečný platební slib.....	66
5.3.3.	Platební místo (místo splatnosti)	67
5.3.4.	Jméno remitenta.....	69
5.3.5.	Datum a místo vystavení směnky.....	69
5.3.6.	Podpis výstavce	69
	ZÁVĚR	71
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	74
	SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	75
	ABSTRAKT	78

KLÍČOVÁ SLOVA:	79
ABSTRACT	80
KEY WORDS:	81

ÚVOD

V předválečném Československu sloužila směnka jako běžný nástroj obchodních i jiných vztahů. Na toto téma se vydávaly mnohé odborné publikace a směnka byla rovněž předmětem výuky na vysokých školách. K dramatickému obratu však došlo za minulého režimu. Ideologická kritéria ze směnky učinila zakázaný kapitalistický nástroj a nadlouho ji vymazala nejen z občanského povědomí, ale bohužel i z vnitřního obchodního styku. V důsledku administrativně direktivního řízení československého hospodářství se tak směnky staly téměř neznámým právním institutem. Používaly se pouze v mezinárodním obchodu ve styku s obchodními partnery ze států s tržním hospodářstvím. Z tohoto důvodu je téměř nemožné najít z této doby relevantní právní literaturu.

V ekonomice má však směnka základní důležitost. Proto se používá nejen ve všech státech s tržním hospodářstvím, ale i právní úprava směnek je v mnoha státech - s ohledem na právní dualismus kontinentální a anglosaské právní oblasti - do značné míry totožná nebo alespoň podobná. I přes několik desetiletí trvající ignorance byl tento stav po roce 1989 postupně překonán a do české praxe se směnka pomalu vrátila jako osvědčený prostředek platebního, úvěrového i zajišťovacího styku. Na druhou stranu je zcela zřejmé, že minulý režim směnku velmi poznamenal. Běžná veřejnost se na směnku dívala často s nedůvěrou, někdy i s despektem a považovala ji za rizikový produkt, kterému je lepší se vyhnout. Přesto můžeme říci, že nyní se směnka stává instrumentem hojně užívaným.

Při základních znalostech o tomto institutu jej lze bez obav využít v běžném životě v nejrůznějších situacích. Je proto účelné, aby se nejenom právníci, ale v hrubých rysech i podnikatelé a spotřebitelé dostatečně seznámili s právní úpravou směnek, které jsou univerzálním, praktickým a také bezpečným nástrojem se spoustou výhod. Mají význam v souvislosti se svou úvěrovou a platební funkcí, a to zejména ve vztazích mezi

podnikateli. Nejčastěji jsou ale směnky používány jako nástroj zajištění¹ peněžitého závazku, který umožňuje rychlejší vydobytí pohledávky nebo zpeněžení směnky před její splatností.

Jak je patrné z následujících kapitol, právní úprava směnek spočívá na směnečné přísnosti, jež je podmínkou plnění uvedených funkcí směnky a projevuje se ve směnečné právních úpravách všech států. Ze směnečné přísnosti však rovněž vyplývají značná rizika pro osoby, které směnky používají, aniž by byly dostatečně seznámeny s jejich úpravou. Z tohoto důvodu se zabývám problematikou české právní úpravy směnky, historickými okolnostmi jejího vzniku a mezinárodními souvislostmi. Pro úplný obraz je na počátku této práce nabídnut také malý exkurz do historie, kde je nastíněn původ směnky a etapy jejího vývoje.

V další části textu, jak již bylo zmíněno, se pojednává podrobně o zákonu směnečném a šekovém, který je základním pramenem práva směnečného. Zde se snažím co nejobsáhleji vysvětlit principy a základy, na nichž tento zákon spočívá, vymezit jeho vztah k dalším právním předpisům a také předložit určité sporné otázky, ať už se týkají výkladu některých ustanovení nebo jiných problémů, které se v praxi mohou vyskytnout.

Cílem této práce je zejména charakterizovat směnku jako právní institut a vymezit její základní vlastnosti, a to s ohledem na skutečnost, že v zákoně směnečném a šekovém, ani v jiných předpisech včetně mezinárodních smluv, na žádném místě nenajdeme legální definici směnky, i proto jsem tomuto úkolu věnovala pozornost a hledala v příslušné literatuře vodítka, jak definici vyvodit. V návaznosti na tuto problematiku se zabývám základními znaky směnky nejen z pohledu právního, ale také z praktického, aby byla vyzvednuta její specifika. Zejména čtvrtá kapitola je, podle mého názoru, stěžejní. Tato je věnována třídění směnek z hlediska jejich druhů. Veřejnost se často mylně domnívá, že druhů existuje nepřeberné množství, které jsou upraveny mnoha zákony a paragrafy, celá tato sféra se jí jeví jako příliš složitá a nesrozumitelná, a raději se proto směnkám vyhne, čemuž se snažím svým výkladem zabránit a tento postoj pro nepodloženost vyvrátit.

¹ Což bohužel stále souvisí s jistou konzervativností účastníků směnečných vztahů, jelikož ostatní funkce směnky jsou zbytečně zatlačovány do pozadí.

Nejobsáhlejší část práce zahrnuje pojednání o náležitostech směnky vlastní a cizí. Mým cílem zde není jen se omezit na shrnutí základních požadavků a známých názorů. Pokusila jsem se do těchto kapitol vložit i zásadní rozsudky soudů a pojmout sem zajímavé a někdy i sporné názory autorů odborných publikací. Snažím se předkládat rozporná stanoviska a řešit je za použití právnické argumentace. Jako hlavní úkol jsem si tedy stanovila určit a popsat zásadní předpoklady platnosti směnky jako takové, aby mohla být posléze jako funkční nástroj bez komplikací a obav používána v praxi.

1. PŮVOD A VÝVOJ SMĚNKY

Směnka (lat. cambium) představuje významný právní institut, jehož kořeny sahají hluboko do historie, avšak doposud není jeho geneze dostatečně vyjasněna. Instituty, které se nápadně podobají směnkám v dnešním pojetí, se vyskytovaly v severoitalských městských republikách již v raném středověku, konkrétně ve 12. století. V tomto období se zejména v důsledku křížáckých válek převratně rozvíjela města a s nimi vzkvétaly i obchodní vztahy. Na druhé straně tu ovšem stály těžko překonatelné bariéry představované tradiční feudální měnovou roztržitostí a přísnou záповědí exportu místní měny, což mělo mimo jiné za následek, že tzv. kampsori² neměli v zásobě dostatek devizových prostředků ke své směnářské činnosti. Další překážka v rozvoji obchodu spočívala v úskalí transportu hotovosti, kterou kupci cestující do cizích měst byli nuceni přepravovat ve fyzické podobě po tehdy nebezpečných komunikacích se všudypřítomnými lapky. Kupci jednak nesli riziko jejího odcizení, avšak i po zdárné cestě je čekala následná drahá směna jimi dovážené cizí měny za tuzemskou měnu s nemalými poplatky³. Především z těchto důvodů se následně praxí vyvinul specifický nástroj, který překonal tyto překážky obchodu a stal se tak praktickým prostředkem při směňování měny.

Směnka ztělesňovala pro tehdejší obchodníky nesporná pozitiva, jelikož bezpečně zprostředkovávala platby do dalekých míst a rovněž sloužila jako prostředek úvěru. Obchodník mohl užít ke zprostředkování plateb do zahraničí specializovaného podnikatele - takto složil u svého kampsora příslušnou částku v domácí měně a jako protiplnění mu byla vydána listina, obvykle sepsaná ve formě notářského zápisu, v níž byl inkorporován příslib, že kampsor či jeho smluvní partner vyplatí při předložení listiny tomuto kupci či jím určené třetí osobě v příslušném platebním místě dohodnutou částku přímo v tamní měně⁴. Je zřetelné, že ve středověku měla směnka ekonomickou funkci, kterou dnes představují cestovní šeky⁵ upravené v obchodním zákoníku.

² Kampsori byli tehdejšími bankéři, kteří směňovali tuzemskou měnu za cizí.

³ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 163.

⁴ Tamtéž.

⁵ Viz ustanovení § 720 – 724 ObchZ.

Z uvedeného výkladu plyne, že se jednalo o příslib vystavovatele listiny zaplatit určitou peněžitou sumu, kterážto definice vyhovuje dnešní směnce vlastní. Vznik směnky cizí jako historicky mladšího instrumentu, který se začal vyskytovat přibližně ve 13. století, je odůvodňován prostou nutností kampsorů využívat služeb jiných podnikatelů, kteří přijímali na základě smluvního ujednání s kampsorem jeho příkaz zaplatit v listině uvedenou sumu oprávněné osobě⁶.

Bylo zvykem, že spolu se směnkou vyhotovil bankéř také jakýsi průvodní dopis určený jeho obchodnímu partnerovi, v němž byly obsaženy nezbytné informace o remitentovi, jeho adrese, podmínkách placení i samotný příkaz k proplacení směnečné sumy. Zásadní obrat ve vývoji směnky nastal, když se z tohoto pouhého dopisu stal samostatný závazkový vztah, který na sebe postupem doby vzal podobu směnky cizí a od původní směnky vlastní se zcela oprostil, protože ta nemusela být k tomuto dopisu vůbec vydávána. Takto se směnka cizí osamostatnila vedle směnky vlastní jako další druh směnky⁷. Velmi často v odborné literatuře nacházíme termín pro směnku cizí „trata“, a to právě dle názvu zmíněného průvodního dopisu (tzv. litterae tractae).

V následujících stoletích se směnka dále vyvíjela až do podoby, v jaké ji známe dnes. Zásadním institutem, který se začal objevovat na směnce cizí, byla tzv. akceptace, čili písemné přijetí závazku osobou, které byl příkaz určen, že směnečnou sumu zaplatí. Dalším novem byl přibližně od 17. století tzv. indosament neboli rubopis, jímž bylo umožněno směnku převádět a zejména tak založit odpovědnost indosanta. Takto byl dlouhý vývoj směnky v podstatě dokončen a ustálen a je v obchodních vztazích používán v této podobě dodnes⁸. Na druhou stranu, nemůžeme nikdy s jistotou konstatovat, že určitý právní institut bude nadobro konstantní. Můžeme však říci, že soudobá odborná literatura a předně judikatura tento instrument precizní právní argumentací, zejména na základě vznikajících směnečných sporů, jistým způsobem dotváří, zpřesňuje a dodává tak právní jistotu do závazkových vztahů vznikajících na základě směnky, o čemž se přesvědčíme v dalších částech této práce.

⁶ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 163-164.

⁷ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 2-3.

⁸ Tamtéž.

2. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY SMĚNEK

2.1. Vývoj právní úpravy směnek obecně

Právní úprava směnek nebyla původně upravena v žádném právním předpisu. Využívala se živelně prostřednictvím praxe a postupně se takto ustálila i pravidla užívání směnek a jejich náležitostí ve formě místních obyčejů, přičemž velký význam měl zpočátku monopol kampsorů v jednotlivých městech, což mělo za následek, že tyto zvyklosti se od sebe jen nepříliš lišily a směnečné právo tak bylo relativně sourodé a univerzální⁹.

Zásadní převrat nastal v důsledku umožnění převodu směnky formou indosace přibližně v 17. století, kdy obchodníci přestali k nelibosti kampsorů využívat jejich služeb a směnky začali vystavovat sami¹⁰. Toto ovšem způsobilo, že se původně jednotná pravidla roztržila a vznikaly tak svébytné partikulární právní úpravy, což ovšem obchodním vztahům neprospívalo, proto se objevovalo brzké úsilí směřující k mezinárodní unifikaci směnečného práva¹¹.

Posléze se proto právní úprava směnek poměrně sjednotila (avšak zatím nikoli na mezinárodní úrovni) a vytvořily se tři hlavní oblasti, jejichž vlivu se následně jednotlivé státy podrobily. Tvořily je systémy směnečného práva francouzského, anglosaského a rakousko-německého. Poslední jmenovaná sféra úpravy dopadala na většinu zemí evropského kontinentu a ovlivnila například i carské Rusko či Japonsko¹². Základním právním předpisem zde byl císařský patent č. 51/1850 ř. z., jímž byl v rámci německých států a Rakouska zaveden nový Směnečný řád, který byl následně po mnoha novelách¹³ provedených ještě za habsburské monarchie recipován zákonem č. 11/1918 Sb. do právního řádu nově konstituované Československé republiky, přičemž jeho platnost byla omezena pouze na území Čech, Moravy a Slezska¹⁴. Na Slovensku a

⁹ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4.vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 164.

¹⁰ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 12-13.

¹¹ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4.vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 164-165.

¹² Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 5.vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 4-5.

¹³ Přehled doplňků a novel podává například Šikl, H.: Soustavné výklady na právo směnečné. Praha: Česká akademie věd a umění, 1927, s. 23.

¹⁴ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 12.

v Podkarpatské Rusi byl převzat původní uherský směnečný zákon z roku 1876, čímž vznikl nevyhovující stav právního dualismu, který se však vyskytoval v převažující části právních odvětví na území Československa¹⁵.

Právní dualismus byl odstraněn až přijetím nového zákona směnečného č. 1/1928 Sb. z. a n.¹⁶, jenž čerpal ze směnečné doktríny rakousko-německé a představoval poměrně kvalitní úpravu. Rozpadal se do čtyř oddílů, kde upravoval směnečnou způsobilost, směnku cizí i směnku vlastní¹⁷. Nelze si nepovšimnout, že tento zákon byl přijat ještě před připravovanou mezinárodní Ženevskou směnečnou konferencí, kterážto zásadním způsobem ovlivnila právní úpravu směnečného práva mnoha států. Ačkoli se Československo konference aktivně zúčastnilo a připojilo svůj podpis na přijaté úmluvy, nikdy je neratifikovalo, přičemž ani Česká republika k ratifikaci doposud nepřistoupila¹⁸.

Paradoxně přeci jen – i když pouze na krátký časový úsek – byly do našeho právního řádu ženevské úmluvy inkorporovány. Vládním nařízením č. 111/1941 Sb. byla protektorátní vláda donucena přijmout Jednotný směnečný řád, jehož platnost se omezila pouze na území Protektorátu Čechy a Morava a jenž byl plně v souladu s německou úpravou, která vycházela z ženevského Jednotného zákona směnečného¹⁹. Na území Slovenska (resp. Slovenského štátu) pak platil od roku 1941 nový směnečný zákon²⁰, jehož základy rovněž spočívaly na výsledcích Ženevské konference. S koncem druhé světové války tedy v Československu znovu nastal právní dualismus umocněný komplikovaným vztahem mezi předpisy z doby protektorátu a zákonem č. 1/1928 Sb. z. a n.²¹. Tento právní zmatek však nevyřešil ani dekret prezidenta republiky č. 30/1945 Sb., o obnovení právního pořádku, jelikož právní úprava směnky přijatá za okupace nemohla být považována za neplatnou, tudíž zůstala i nadále součástí obnoveného Československa²².

Tento právní chaos byl zdárně překonán přijetím zákona směnečného a šekového č. 191/1950 Sb. ze dne 20. prosince 1950, který ve svých přechodných a

¹⁵ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 8-9.

¹⁶ Z literatury k tomuto zákonu lze uvést například dílo: Hermann-Otavský, K.: Československé právo směnečné. Praha: Věšhrad, 1926.

¹⁷ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 12.

¹⁸ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 14.

¹⁹ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 12.

²⁰ Zákon zmenečný č. 255/1941 Sl. z.

²¹ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 14.

²² Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 10.

závěrečných ustanoveních²³ zrušil všechny kolidující předchozí právní předpisy, konkrétně tedy zejména zákon č. 1/1928 Sb., vládní nařízení č. 111/1941 Sb. i zákon směnečný č. 255/1950 Sl. z. a další předpisy.

Směnka byla běžně užívaným nástrojem v obchodních vztazích nejen za trvání Československé republiky, ale i v době německé okupace. S nástupem nového režimu po únoru roku 1948 se však v našem státě dramaticky změnila politická, a tím i ekonomická situace. Směnka přestala být ve vnitrostátním hospodářském styku v podstatě používána a byla cíleně označována za zakázaný instrument kapitalismu nevyhovující nově nastoleným lidově demokratickým poměrům. Tato situace trvala až do svržení nedemokratického režimu v listopadu roku 1989. Postupně se institut směnky začal – i když zpočátku nejistě a pomalu – navracet do české podnikatelské praxe, jelikož ekonomické subjekty záhy začaly vyhledávat spolehlivý prostředek zejména k zajištění svých pohledávek a směnka se nabízela jako nejvhodnější pomůcka²⁴.

Návrat směnky byl právně završen skrze článek 1 odst. 1 ústavního zákona České národní rady č. 4/1992 Sb., jímž se zákon č. 191/1950 Sb. stal neodmyslitelnou součástí právního pořádku České republiky.

2.2. Mezinárodní unifikace směnečného práva

Jedním z prvních pokusů o unifikaci bylo svolání Lipské konference v roce 1847, která docílila uspořádání a sjednocení právní úpravy směnek v oblasti německých zemí a Rakouska. Významnějších výsledků bylo však dosaženo až na směnečné konferenci v Haagu, která se konala v letech 1910 – 1912. Byl zde přijat návrh Jednotného směnečného řádu a mezinárodní smlouva, která měla být prostředkem k jeho zavedení v jednotlivých smluvních státech²⁵. Jelikož však vypukla první světová válka, neměla tato díla zásadní praktický dopad²⁶.

²³ Ustanovení čl. III. § 10 ZSŠ.

²⁴ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 12-13.

²⁵ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 15.

²⁶ Haagská úmluva se však mj. osvědčila v poválečné době jako inspirace nových úprav směnečného práva, včetně té naší (Směnečný zákon č. 1/1928 Sb. z. a n.).

Za nejvýznamnější konferenci, která měla nesporný úspěch, je považována konference Ženevská, která se konala v roce 1930. Jejím výsledkem byly tři úmluvy. Mezi ně patří předně Úmluva o jednotném zákonu směnečném, která se sice věnuje technickým aspektům, ale zásadní je její první příloha, která podstatným způsobem ovlivnila úpravu hmotného práva směnečného. Tato příloha v sobě zahrnuje Jednotný zákon směnečný, jenž měl být smluvními stranami inkorporován do vnitrostátního práva, jelikož obsahuje právní úpravu směnky vlastní i směnky cizí. Výhrady, které signatářům umožňují vyloučit aplikaci Jednotného zákona směnečného, jsou pak upraveny v příloze druhé Úmluvy. Druhou ženevskou dohodu představuje Úmluva o střetech zákonů, která vymezuje řešení problémů při kolizi právních norem, a třetí je Úmluva o směnečných poplatcích, pojednávající o některých záležitostech poplatkového směnečného práva²⁷.

Výsledky unifikace dosažené na Ženevské konferenci ovlivnily právní úpravy desítky států a ženevské směnečné právo se tak stalo jedním z nejrozšířenějších sjednocených právních systémů vůbec²⁸. Přestože států, které tyto úmluvy podepsaly nebo navíc i ratifikovaly, není mnoho, je ženevský systém celosvětově významný, ne-li zcela zásadní, a zasahuje například i do Číny nebo Nicaraguy²⁹. Důvodem je, že i státy, které se nestaly smluvními stranami úmluv, se jimi přesto řídí a vtělují jejich principy do svého vnitrostátního zákonodárství.

Mimo ženevský systém stojí doposud početná skupina států anglosaského práva vycházející z právního obyčeje. V důsledku toho je směnečné právo v globálním pojetí rozděleno na dvě základní sféry a vytvořil se zde právní dualismus³⁰. Rozhodujícím právním předpisem ve státech s tradicí common law je britský směnečný zákon z roku 1882 „*The Bills of Exchange Act*“ a ve Spojených státech je to předpis „*Negotiable Instrument Law*“ přijatý v roce 1896, který byl v roce 1962 zrevidován zákonem nazvaným „*The Uniform Commercial Code*“. Pokud bychom chtěli srovnat institut směnky podle úpravy založené Ženevskou konferencí a úpravy anglosaské, Svobodová uvádí, že: „*Anglo-americká směnka (bill of exchange³¹, promissory note) se vyznačuje*

²⁷ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 15-16.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 11.

³⁰ Kopáč, L. Směnky a směnečné právo. Praha: Prospektum, 1992, s. 5.

³¹ Pro směnku cizí (bill of exchange) se používá také označení draft, resp. acceptance (u akceptované směnky).

především menší formálností a rigidností, a také anglosaská oblast netrvá například na uvedení slova „směnka“ v souvislém textu listiny, nezná institut avala (místo toho používá tzv. koakceptu), či omezuje platnost směnky na lhůtu 6 let od data splatnosti.³²“, což zakládá zásadní rozdíly oproti směnce podle ženevského práva, kde je formalismus a tzv. směnečná přísnost jedněmi z jejích hlavních a neodmyslitelných znaků.

2.3. *Prameny směnečného práva na našem území*

Právní úpravu směnky jako samostatného právního institutu v českém právu nalezneme předně v zákoně směnečném a šekovém č. 191/1950 Sb., v pozdějších zněních³³. Tento významný pramen práva převzal základní principy a obsah ženevských dohod³⁴ a rozhodně se řadí mezi naše nejstarší a velmi kvalitně zpracované právní předpisy³⁵.

Skutečnost, že se jedná o zákon přijatý v roce 1950, tedy v době změn politických poměrů, není důvodem, aby byl hodnocen s despektem či nedůvěrou. Tento názor by byl zcela nepodložený. Navzdory době a kontextu jeho přijetí jde o zcela standardní právní úpravu směnečného a šekového práva, která, jak bylo uvedeno výše, přejímá i mezinárodně unifikovanou úpravu.

Tento zákon si více než šedesát let konstantně zachovává své původní znění, přestože již byl dvakrát novelizován. První novela byla provedena zákonem č. 29/2000 Sb., o poštovních službách, s účinností od 1. července 2000³⁶, přičemž tato změna se týkala pouze podružné problematiky, konkrétně tzv. směnečné notifikace. Další úpravy byly provedeny zákonem č. 296/2007 Sb., s účinností od 1. ledna 2008, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění

³² Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 10-11.

³³ Dále jen „ZSŠ“ nebo „zákon“.

³⁴ Jednotný směnečný zákon byl přijat v ustanoveních § 1 – 78 ZSŠ a Úmluva o střetech zájmů v ustanoveních § 91 – 98 ZSŠ.

³⁵ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 9.

³⁶ Srov. předchozí a nové znění § 45 odst. 5 a čl. II. § 42 odst. 5 ZSŠ.

pozdějších předpisů, a některé zákony v souvislosti s jeho přijetím. Tato novela se vztahovala ke směnce a jejímu poměru k tehdy nově zavedenému insolvenčnímu řízení.

Již ze samotného názvu zákona vidíme, že právní úprava směnek a šeků je spojena do jediné normy, což z historického pohledu není příliš obvyklé řešení. Přestože směnka i šek mají určité podobné rysy a oba patří mezi cenné papíry, je třeba mít na paměti, že se stále jedná o dva zcela svébytné a odlišné právní instituty, jejichž hospodářský účel se zásadně liší³⁷. Toto poznáme zejména podle netypické struktury zákona směnečného a šekového, jenž se dělí na tři samostatné články, přičemž každý článek je číslován samostatně paragrafy, proto se čísla paragrafů v zákoně několikrát opakují. K tomu je nezbytné přihlížet i při citaci tohoto zákona, kdy je vždy nutné uvést číslo článku, a poté i konkrétního paragrafu, aby nedocházelo k nepřesnostem.

První článek zákona (§ 1 - 98) upravuje směnky cizí a směnky vlastní, protestace směnky a mezinárodní právo směnečné. Druhý článek (§ 1 – 75) se věnuje šekům, protestaci a kolizním normám mezinárodního práva šekového, a třetí článek (§ 1 – 11) zpracovává některé společné otázky týkající se například aktivní směnečné a šekové způsobilosti či podpisů zmocněnců atd. Pro tuto práci bude mít tedy zásadní význam pouze článek první a třetí.

Pokud se zaměříme na obsahovou stránku zákona, shledáme, že tato úprava je sice precizní, velmi kvalitní a logicky uspořádaná, avšak pro laickou veřejnost jistě nikoli snadno srozumitelná a snadná. Předně zde nenalezneme žádnou definici směnky vlastní ani cizí, ani jiná podobná výkladová ustanovení. Terminologie tohoto zákona je náročná a vyžaduje odborné znalosti směnečného práva a práva cenných papírů obecně a jistě také vědomosti uvedené v odborné literatuře, což je samozřejmě dáno i specifickým abstraktním charakterem směnky i šeku. Obecně řečeno, toto je posláním právního předpisu, který má spočívat na abstraktních ustanoveních a je poté úkolem praxe a zejména soudů, je dále rozvíjet a případně i dotvářet v případech vzniklých směnečných sporů. Z tohoto důvodu nelze tento zákon hodnotit jinak než jako velmi přínosný.

Porovnáme-li kvantitativní stránku úpravy věnované směnce vlastní a směnce cizí, jeví se, že je směnka cizí poněkud preferována a úkor směnky vlastní, o které se zmiňuje pouze několik paragrafů (konkrétně čtyři paragrafy). Tento dojem je však

³⁷ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 13.

pouze zdánlivý, i když je pravdou, že z historického pohledu byla směnka cizí daleko více využívána v praxi, než-li směnka vlastní³⁸. Na druhou stranu je zcela zásadní se na tomto místě zmínit, že v současné české praxi převládá v zásadě zcela opačný trend, kdy až devět desetin směnečných sporů, které soudy projednávají, se týkají směnek vlastních³⁹, a nikoli směnek cizích, což může být vysvětlováno zejména jejich menší náročností na požadavky kladené účastníkům směnečných vztahů. Vysvětlení ohledně zmíněné problematiky nepoměru v právní úpravě obou druhů směnek nalezneme v ustanovení čl. I. § 77 ZSŠ, který uvádí, že pokud to neodporuje podstatě vlastní směnky, platí pro ni taxativně vypočtená ustanovení o směnkách cizích. Toto řešení je velmi praktické, jelikož prostřednictvím této legislativní zkratky nebylo třeba v zákoně nadbytečně určitá ustanovení znovu opakovat.

2.3.1. Charakter právní úpravy

Dle ustanovení § 2 odst. 3 ObčZ: „*Účastníci občanskoprávních vztahů si mohou vzájemná práva a povinnosti upravit dohodou odchylně od zákona, jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit.*“⁴⁰ Samotný zákon směnečný a šekový se o charakteru v něm stanovených právních norem explicitně nezmiňuje. Lze však z některých ustanovení přímo⁴¹ a v podstatě z celé jeho povahy a kontextu dovodit, že jeho normy mají povahu norem kogentních, o kterých platí, že se od jejich dikce nelze zásadně žádným způsobem odchýlit, ledaže to samy výslovně dovolují.

Podle Kotáska z kogentních norem vybočuje ustanovení čl. I. § 37 odst. 4 ZSŠ, které se vztahuje k situaci, kdy se liší kalendář místa vystavení směnky a místa splatnosti. Je zde přímo vyslovena zásada, že: „*Ustanovení tohoto článku nelze užít, vyplývá-li z doložky na směnce nebo z jiných údajů na ní, že tu byl úmysl věc upravit*

³⁸ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 20.

³⁹ Tato informace byla získána s platností ke dni 1. 6. 2011 od Krajského soudu v Praze sídlícího na adrese náměstí Kinských 5, Praha 5.

⁴⁰ Viz § 2 odst. 3 ObčZ.

⁴¹ Kdy například z ustanovení čl. I. § 1 ZSŠ vyplývá, že náležitosti směnky jsou nezbytným požadavkem pro platnost směnky a při jeho nedodržení, tedy porušení tohoto kogentního ustanovení, by se tedy nejednalo o platnou cizí směnku, což stanoví následující § 2 odst. 1 ZSŠ, přičemž určité povolené odchylky jsou upraveny výslovně.

*odchylně*⁴². V případě, že bychom na tomto místě aplikovali pouze jazykovou metodu interpretace tohoto ustanovení, mohli bychom dojít k nesprávnému závěru, že se zde zavádí dispozitivní charakter všech norem obsažených v článku I. ZSŠ, což by však způsobilo, že by byla úprava v zákoně nadbytečná a v praxi nepoužitelná⁴³. Z tohoto důvodu je nezbytné normy v zákoně směnečném a šekovém bez ohledu na toto poněkud zmatečné ustanovení považovat vždy za přísně závazné a v § 37 odst. 4 ZSŠ slovo „článek“ logicky nahradit slovem „paragraf“.

Pro případ, že by se účastníci směnečných vztahů přesto od dikce zákona odchýlili, poskytuje zákon několik řešení. Snahou zákonodárce předně je, aby směnka jako úkon soukromoprávní, kde platí zejména zásada autonomie vůle stran, smluvní svoboda a již zmíněná dispozitivnost norem, i při případných chybách učiněných účastníky zůstala přesto platná a závazná. Proto zákon nejčastěji tyto nedostatky nepostihuje sankcí neplatnosti, ale sankcí mírnější, kdy v mnoha ustanoveních praví, že se k takovým rozporným úkonům jednoduše nepřihlíží a platí za nenapsané, přičemž platnost směnky samotné tím není nijak dotčena. Jako příklad můžeme zmínit čl. I. § 5 odst. 1 a 2 ZSŠ upravující úrokové doložky, dále následný § 6 odst. 1 a 2 ZSŠ, který řeší duplicitu rozdílných údajů směnečné sumy, či také § 12 ZSŠ týkající se nepodmíněnosti indosamentu. Druhým specifickým přístupem je odsouzení daného právního úkonu, který by jinak byl směnkou, že tento jako platná směnka neobstojí. Typicky půjde o ustanovení čl. I. § 2 odst. 1 ZSŠ. Avšak takový úkon může být dle zásad občanského zákoníku, konkrétně dle § 41a ObčZ, zhojen a následně konvertovat, čímž vznikne nikoli směnečný vztah, ale obecný občanskoprávní závazkový vztah, který bude podléhat ustanovením občanského zákoníku, jako tomu bude zejména v případě, kdy směnka cizí konvertuje, bude-li to možné, do podoby poukázky upravené v § 535 a násl. ObčZ. Nejvážnější dopad má řešení třetí, které je ve vztahu k předchozím subsidiární a prohlašuje v důsledku porušení kogentních ustanovení zákona celou směnku za neplatnou. Jako příklad uveďme ustanovení čl. I. § 33 ZSŠ upravující dobu splatnosti směnky, kdy jiný než zákonem nabízený způsob jejího určení vede nutně k neplatnosti směnky jako celku a z takového jednání nevznikne žádný platný právní úkon⁴⁴.

⁴² Viz čl. I. § 37 odst. 4 ZSŠ.

⁴³ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 20.

⁴⁴ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 16.

Již zmíněnou rigidnost právních norem obsažených v zákoně směnečném a šekovém nelze zaměňovat s jiným termínem – tzv. směnečnou přísností (lat. rigor cambialis), ačkoliv spolu úzce souvisí. Přísná právní úprava vyplývá ze samotné podstaty směnky, jakožto závazku vysoce formálního. Tato formálnost vztahující se k náležitostem a obsahu je základním rysem směnky, který je vyvozován ze zákona. Ve srovnání s jinými instituty závazkového práva jsou na směnku kladeny mnohem vyšší nároky, které v jiných oblastech (s výjimkou například úpravy dluhopisů) tak časté nejsou a vedou k tomu, že i nepatrné pochybení nevyhnutelně povede k neplatnosti směnky. Na druhou stranu tento přísný formalismus patří k nesporným přednostem směnky, jelikož při splnění všech požadavků se jedná o dokonalý, snadno převoditelný a tedy i obchodovatelný cenný papír se specifickým režimem. Směnečná přísnost jako stěžejní zásada směnečného práva stojí tedy na tomto principu: *„Aby mohla být listina uznána za nositelku směnečných práv a závazků a aby ji bylo možné považovat za směnku, musí obsahovat takové náležitosti, které jsou zákonem považovány za podstatné; bez nich není listina směnkou a nemohou nastat účinky s ní spojené.“*⁴⁵

Směnečná přísnost se rozpadá na dvě složky, jelikož působí ve sféře práva hmotného (tzv. materiální přísnost) i práva procesního (tzv. formální přísnost). Materiální přísnost plyne zejména z přesně stanovených elementárních obsahových náležitostí směnky, které zákon směnečný a šekový taxativně upravuje⁴⁶. Při absenci některé z těchto náležitostí, se nebude vůbec jednat o směnku⁴⁷.

Smyslem a důsledkem existence principu směnečné přísnosti je, že není třeba, aby byla ve směnce uvedena, natož prokazována kauza jejího vzniku. Jedná se tedy o právní titul bez kauzy. Směnka je proto cenným papírem abstraktním, což se projevuje hlavně v občanském soudním řízení, kdy k úspěšnému přiznání nároků věřitele ze směnky se její kauza zásadně neproказuje a nevyžaduje se; důležité je pouze naplnění požadavků zákona ohledně jejího obsahu⁴⁸.

V této souvislosti je velmi zajímavé nedávné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 6. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4497/2009, o kterém pojednává Říha a Ryslová, kteří

⁴⁵ Říha, M., Ryslová, K. Konec směnečné přísnosti? Aneb nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR. Právní rozhledy, 2011, roč. 19, č. 9, s. 310.

⁴⁶ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vyd. Praha: ASPI, 2005, s. 382-383.

⁴⁷ Viz čl. I. § 2 odst. 1 ZSŠ.

⁴⁸ Říha, M., Ryslová, K. Konec směnečné přísnosti? Aneb nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR. Právní rozhledy, 2011, roč. 19, č. 9, s. 311.

se domnívají, že toto rozhodnutí se odklání od dosavadní rozhodovací praxe českých soudů ve sféře směnečného práva, jelikož soud v rozporu s principem formalismu posoudil odlišně problematiku platebního místa, které směnka dle zákona⁴⁹ musí obsahovat. V dané věci se jednalo o neurčitost platebního místa, které bylo stanoveno pouze jako „Česká republika“, a proto byla předmětná směnka vlastní soudem prvního stupně i soudem odvolacím s odvoláním na konstantní judikaturu posouzena jako neplatná pro neurčitost. Tato obě rozhodnutí však Nejvyšší soud zrušil a své rozhodnutí odůvodnil tak, že: „... přestože je místo placení uvedeno neurčitě, obsahuje směnka určitý údaj o místě vystavení a na směnce je uvedena dokonce přesná adresa výstavce. Údaj místa vystavení směnky je proto způsobilý upřesnit údaj o místě placení tak, aby majitel směnky věděl, ve kterém místě má směnku v den splatnosti předložit k placení. Je přitom logické, že směnečný věřitel bude v případě příliš obecně určeného platebního místa směřovat za účelem předložení směnky k placení do místa vystavení směnky. Je-li místo vystavení směnky přesnějším údajem než místo platební, nemůže nastat nejistota na straně směnečného věřitele ani výstavce. Předmětná směnka není proto pro neurčitý údaj o platebním místě neplatná“⁵⁰. Je evidentní, že zde Nejvyšší soud zcela opomenul a nerespektoval princip směnečné přísnosti, rozhodl v rozporu s dosavadní judikaturou⁵¹ i se zákonem⁵² a přiklonil se neobvykle k projevům vůle účastníků, což v daném případě z důvodů výše uvedených není korektní, přestože měl soud takto za cíl určitým způsobem odstranit přílišný, avšak dobře osvědčený směnečně právní formalismus, který má své opodstatnění a má být v oblasti směnečného práva dodržován, v opačném případě by se jednalo o popření hospodářského účelu a funkcí směnky⁵³.

Druhou stránkou formalismu je tzv. formální směnečná přísnost, která poskytuje směnečnému věřiteli efektivní, nepřiliš nákladné a zrychlené vydobytí jeho pohledávky v koncentrovaném občanském soudním řízení, jehož výsledkem je vydání specifického rozhodnutí soudu bez jednání ve formě směnečného platebního rozkazu upraveného v ustanovení § 175 o.s.ř.⁵⁴

⁴⁹ Viz čl. I. § 1 bod 5 ZSŠ a § 75 bod 4 ZSŠ.

⁵⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4497/2009.

⁵¹ Viz např. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 7. 2004, sp. zn. 5 Cmo 54/2004.

⁵² Viz ustanovení čl. I. § 76 odst. 3 ZSŠ.

⁵³ Říha, M., Ryslová, K. Konec směnečné přísnosti? Aneb nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR. Právní rozhledy, 2011, roč. 19, č. 9, s. 311-313.

⁵⁴ Dědič, J., Pauly, J. Cenné papíry. Praha: Prospektum, 1994, s. 60.

2.3.2. Vztah zákona směnečného a šekového k jiným právním předpisům

Zákon směnečný a šekový a směnečné právo obecně patří do soukromého práva, což plyne zejména z principu rovnosti účastníků směnečných vztahů a autonomie jejich vůle založit směnkou závazkový právní vztah, kdy veřejná moc do těchto vztahů zásadně nezasahuje, s výjimkou případných směnečných sporů. Obecným právním předpisem soukromého práva je občanský zákoník upravující subsidiárně i některé otázky týkající se směnečně právních vztahů. Dle svého ustanovení § 1 odst. 2 ObchZ je ve vztahu k občanskému zákoníku speciálním právním předpisem, který se v této oblasti rovněž uplatňuje, obchodní zákoník, jenž slouží vztahům zejména mezi podnikateli⁵⁵.

V teoretické rovině dříve panovaly rozpory ohledně otázky, který z těchto dvou soukromoprávních předpisů je obecným pramenem pro právní vztahy směnečného práva. Je pravdou, že historicky se směnečné právo vyučovalo v rámci obchodního práva a směnky byly a jsou využívány zejména ve vztazích mezi podnikatelskými subjekty⁵⁶. Abstraktní charakter směnky však nezakládá automatickou obecnou působnost obchodního zákoníku a ani z jeho ustanovení takovýto závěr nevyplývá. Proto je namístě konstatovat, že základním soukromoprávním pramenem pro vztahy vyplývající ze směnky je občanský zákoník⁵⁷. Případné řešení, které by mělo aplikovat oba zákoníky na základě charakteru a postavení účastníků směnečných vztahů, není možné, jelikož by tento přístup způsobil rozštěpení závazkových vztahů podle statusu účastníků, což by vedlo k právní nejistotě a zbytečným komplikacím například při indosaci směnky z podnikatele na nepodnikatelský subjekt⁵⁸.

Takovéto stanovisko potvrdil i stěžejní rozsudek Vrchního soudu v Praze⁵⁹, který své rozhodnutí podepřel jasnými argumenty: „*Směnečné závazkové právní vztahy jako vztahy z cenných papírů se sice v mnohém odlišují od smluvních závazkových vztahů, i pro ně však platí, není-li z jejich speciální právní úpravy patrné něco jiného nebo nevyplývá-li něco jiného z povahy věci, obecná právní úprava závazkových vztahů.*“

⁵⁵ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 18.

⁵⁶ Eliáš, K. a kol. Kurs obchodního práva: Obchodní závazky. Cenné papíry. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 428.

⁵⁷ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 23.

⁵⁸ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 171.

⁵⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 8. 1999, sp. zn. 5 Cmo 189/99, publikovaný v časopise Soudní rozhledy, 2000, č. 2, s. 50.

Tu představuje podle okolností buďto sám občanský zákoník anebo občanský zákoník ve spojení se zákoníkem obchodním. Směnka je abstraktním platebním závazkem, a tedy neztělesňuje žádný konkrétní obchod ani konkrétní vztah neobchodní. Není podstatné, kdo jsou právě účastníci směnky, neboť i to se může prostřednictvím indosace kdykoliv změnit. Konečně není ani významné, k jakému kauzálnímu vztahu se směnka v jakékoliv funkci váže, neboť i tato okolnost zejména indosací ztrácí na významu (čl. I § 17 zák. č. 191/1950 Sb.). Potom ovšem nelze tento abstraktní platební závazek podřadit též obchodnímu zákoníku, ale je nutno dospět k závěru, že obecnou úpravu směnečných závazkových vztahů je nutno hledat jen v občanském zákoníku.⁶⁰“

Jiná situace však nastane, pokud se bude jednat o právní vztahy, které se netýkají přímo směnky jako takové, ale pouze s ní určitým způsobem souvisí, jako tomu bude například u vztahů vyplývajících ze smlouvy o úplatném převodu směnky. Zde se budou předmětné právní vztahy podřizovat příslušné právní úpravě a v uvedeném případě samozřejmě půjde o režim zákoníku obchodního⁶¹.

Další pramen směnečného práva představuje zákon o cenných papírech č. 591/1992 Sb., v aktuálním znění, což vyvodíme z jeho ustanovení § 1 odst. 1 písm. g) ZCenP, kde směnku výslovně řadí mezi cenné papíry, ačkoli ji nikde nedefinuje. Jelikož je zákon směnečný a šekový lex specialis, což je zřejmé z jeho podrobné úpravy, uplatní se zákon o cenných papírech pouze subsidiárně v případě, že určitou materii zákon směnečný a šekový neupravuje, což nastane například ohledně emise směnky (srov. § 5 odst. 1 ZCenP) a převodů listinných cenných papírů (srov. § 13 a násl. ZCenP)⁶².

Ve vztahu k některým jiným pramenům práva však zákon směnečný a šekový bude mít charakter lex generalis. Frekventovaně je na tento zákon odkazováno v souvislosti s podrobnou právní úpravou indosamentu. Na zákon směnečný a šekový odkazují například zákon o cenných papírech v § 18 ZCenP, obchodní zákoník v § 156 odst. 6, § 176 odst. 4 věta první, § 528 odst. 3 a § 620 odst. 2 ObchZ, zákoník občanský v § 543 ObčZ, či také zákon o dluhopisech v ustanovení § 6 DluhZ)⁶³.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Kopáč, L. Směnky a směnečné právo. Praha: Prospektum, 1992, s. 20.

⁶² Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 22.

⁶³ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 171.

3. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA SMĚNKY

3.1. Pojem směnký

Legální definici směnký v zákoně směnečném a šekovém či v předchozích právních úpravách, stejně jako v ženevských úmluvách z roku 1930 bychom hledali marně⁶⁴. Tento úkol byl tedy nepřímo svěřen odborné literatuře a případně i rozhodovací činnosti soudů. Zákon namísto vymezení pojmu směnký podává pouze taxativní výčet jejích podstatných náležitostí, s čímž se nelze spokojit, jelikož osvětlení tohoto institutu je nezbytné zejména pro jeho pochopení a následné bezchybné užití v praxi.

Pojem směnký nejobecněji formuloval například Kovařík jako: „*listinný cenný papír vydaný v zákonem stanovené formě se zákonem předepsaným obsahem, kterým se určité osoby (směneční dlužníci) zavazují majiteli směnký zaplatit v místě a čase vyplývajícím z listiny částku směnkou určenou s tím, že jde o závazky přímé, bezpodmínečné, nesporné a abstraktní.*“⁶⁵ Poněkud konkrétněji ji pojal Kotásek jako: „*listinný cenný papír se zákonem předepsaným obsahem, v němž výstavce buď sám slibuje, že zaplatí druhé osobě určitou peněžitou částku (vlastní směnký), anebo platit určité osobě přikazuje (cizí směnký).*“⁶⁶

Takto vymezené definice jsou zcela nepostradatelné, avšak přesto nejsou pro dokonalé pochopení tohoto instrumentu dostačující. Z tohoto důvodu se níže budeme věnovat bližší charakteristice vlastností a funkcí směnek, rozdělení druhů směnek a vysvětlení jejich podstatných náležitostí.

Uvedli jsme, že směnký patří mezi cenné papíry, a proto se na ni vztahují základní principy platné ohledně všech cenných papírů. Podstatou směnký je charakteristická vazba práva v ní inkorporovaného na konkrétní hmotný substrát. Dlužník takto do listiny vtěluje svůj závazek poskytnout majiteli cenného papíru určité plnění a zakládá tak neoddělitelnou vazbu mezi listinou a samotným nárokem, tudíž směnký ztělesňuje přímý nárok směnečného věřitele na plnění od dlužníka. Proto se

⁶⁴ Říha, M., Ryslová, K. Konec směnečné přísnosti? Aneb nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR. Právní rozhledy, 2011, roč. 19, č. 9, s. 310.

⁶⁵ Kovařík, Z. Směnký a šek v České republice. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 49.

⁶⁶ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 33.

směnka označuje jako cenný papír dokonalý, kdy její předložení je nezbytnou podmínkou pro výkon práva v ní obsaženého⁶⁷. Směnka v sobě zahrnuje funkci legitimační a nepředstavuje pouhý listinný důkaz o existenci určitého právního vztahu⁶⁸.

Zákon o cenných papírech v § 3 odst. 1 ZCenP rozlišuje tři formy cenných papírů, a to cenné papíry na majitele (též na doručitele), cenné papíry na řad (nazývané ordrepapíry) a cenné papíry na jméno (nazývané rektapapíry). Směnka může mít formu pouze na řad nebo na jméno, přičemž platí, že je zákonným ordrepapírem, což znamená, že pokud nemá doložku tuto skutečnost vylučující, bude vždy cenným papírem na řad, ačkoli takové označení směnka výslovně nenese a bude takto neomezeně převoditelná prostřednictvím tzv. rubopisu⁶⁹. Směnka ve formě na majitele je zapovězena, jelikož údaj o remitentovi je podstatnou složkou směnky. Směnka jako cenný papír ve formě na jméno vzniká speciální rektadoložkou obvykle znějící „nikoliv na řad“, čímž výstavce směnky vyloučí možnost jejího převodu rubopisem a bude tak vždy nezbytně k jejímu převodu uzavřít smlouvu o postoupení pohledávky⁷⁰.

Ze zákona směnečného a šekového i z § 1 odst. 5 ZCenP a contrario jasně vyplývá povinnost vyhotovit směnku v listinné podobě, což znamená, že nemůže nikdy nabýt zaknihované podoby, kdy by ztělesňovala určitý nárok hmotně nezaznamenaný, vedený pouze v příslušné evidenci na speciálním účtu, jako je tomu například u zaknihovaných akcií⁷¹. O této povinnosti se zmíníme v kapitole následující.

Směnka představuje abstraktní závazkový právní vztah, jelikož k jejímu vzniku není nutné kromě povinných obsahových náležitostí explicitně zmiňovat její kauzu, ba naopak takový zápis by mohl za dané situace vést dokonce k neplatnosti směnky. Tato skutečnost skýtá pro účastníky směnečného vztahu velké výhody, kdy směnečný věřitel k úspěšnému přiznání nároku zásadně není povinen dokázat důvod směnky a případné námítky dlužníka jsou zákonem striktně limitovány⁷².

S abstraktností směnky úzce souvisí její další charakteristický rys, tedy že jde o nesporný závazkový právní vztah. To znamená, že majitel tohoto cenného papíru je povinen prokázat pouze tu skutečnost, že je oprávněnou osobou ze směnky a že je

⁶⁷ Chalupa, R. Základy směnečného práva. 2. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 26.

⁶⁸ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 47-48.

⁶⁹ Viz čl. I. § 11 odst. 1 ZSS.

⁷⁰ Sadecký, L. Směnečnými účastníky sjednaný zákaz převoditelnosti směnky. Právní rádce, 2011, č. 2, s. 12.

⁷¹ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 130-131.

⁷² Tamtéž.

opravdu jejím majitelem. Námitky dlužníka vůči uplatňovaným nárokům - například, že věřiteli nic nedluží, nebo že se jedná o neplatnou směnku, musí důkazy podložit právě dlužník, jelikož tento nese důkazní břemeno⁷³. Tyto charakterové znaky směnky naplňují pojem směnečné přisnosti uvedené a vysvětlené výše.

Mezi další definiční rysy směnky patří, že je cenným papírem konstitutivním, jelikož vznik směnečného závazkového vztahu je spojen s okamžikem vydání směnky vystavitelem, přičemž směnka je vždy emitována soukromě a individuálně⁷⁴. Cenné papíry vydávané hromadně mají jako své hlavní poslání kumulaci určitého kapitálu, naopak směnka existuje paralelně a kumulativně vedle jiného závazkového vztahu a slouží individuálním a specifickým potřebám účastníků směnečného vztahu⁷⁵.

Směnku lze dále identifikovat jako cenný papír hlavní, nikoliv tedy akcesorický, který by plně sledoval osud hlavního závazku. Naopak vzniká, trvá a zaniká zcela nezávisle na jiných vztazích a není emitován za účelem uplatnění nároků z jiného cenného papíru. Směnka patří mezi cenné papíry obligační, jelikož představuje nárok na plnění, a to vždy v peněžité formě, s čímž souvisí i možnost její převoditelnosti. Směnku lze převádět dvěma způsoby v závislosti na její formě. Pokud zní na řad, převádí se rubopisem a předáním. Ve formě na jméno je třeba vyhotovit smlouvu o cesi, tedy o postoupení pohledávky, a poté ji fyzicky předat druhé smluvní straně⁷⁶. Obecně je připuštěno, aby si směnečný dlužník s remitentem ujednali zákaz převoditelnosti směnky či případné omezení převoditelnosti stanovením konkrétních podmínek, přičemž však není bez zajímavosti, že případné porušení tohoto zákazu nepovede dle ustálené judikatury⁷⁷ k neplatnosti převodu jako takového, pokud byl proveden v souladu s předpisy směnečného práva⁷⁸. Se směnkou lze takto volně obchodovat, přestože nikoliv veřejně⁷⁹.

Podstatnou výhodou směnky je její umořitelnost. Navzdory faktům uvedeným výše, že právo je inkorporováno a pevně nerozlučně spjata s konkrétním hmotným podkladem (zpravidla listinou), neznamená případný zánik či ztráta listiny nezbytně i

⁷³ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 50-51.

⁷⁴ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 130.

⁷⁵ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 51.

⁷⁶ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 130.

⁷⁷ Viz například rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 8. 2008, sp. zn. 29 Cdo 1549/2006.

⁷⁸ Sadecký, L. Směnečnými účastníky sjednaný zákaz převoditelnosti směnky. Právní rádce, 2011, č. 2, s. 14.

⁷⁹ Dědič, J., Pauly, J. Cenné papíry. Praha: Prospektum, 1994, s. 58.

zánik nároku jako takového. V takovém případě může být směnka nahrazena soudním rozhodnutím ve formě usnesení vydaném v nesporném občanském soudním řízení dle § 185i a násl. o.s.ř., a všechny vlastnosti a funkce směnky zůstanou zachovány⁸⁰.

Neměli bychom opomenout zmínit hlavní funkce směnky. Směnka plní předně funkci zajišťovací, kdy je instrumentem zajištění peněžitého závazku. Představuje pro věřitele určitou jistotu, že jiné, směnkou zajištěné plnění, bude poskytnuto a zlepšuje tím i jeho procesní postavení. Pokud bude zajištěný závazek splněn, odpadne s jeho uhrazením rovněž povinnost zaplatit směnečnou sumu. Naopak v případě, že zajištěná pohledávka nebude splněna řádně a včas, vznikne věřiteli právo, aby dosáhl uspokojení ze směnky. Je tedy zřetelné, že zde existují paralelně dva závazkové vztahy, a to závazek ze směnky a původní závazek splnit zajištěný dluh⁸¹. Je pravdou, že v praxi se při nesplnění původního závazku objevuje situace, kdy věřitel zároveň vymáhá jak původní – kauzální - pohledávku zajištěnou směnkou, tak i závazek z této směnky a domáhá se žalobou plnění z obou titulů. Nastává tím situace, kdy zde vedle sebe mohou existovat dva exekuční tituly vyplývající z jediné pohledávky, což například Hrabec⁸² odsuzuje, jelikož se, dle jeho tvrzení, jedná o výkon práva v rozporu s dobrými mravy, jemuž by měla být odepřena soudní ochrana a zakládá se tím bezdůvodné obohacení věřitele. Je pravdou, že rovněž autorka této práce měla možnost se s touto situací setkat, kdy klient nebyl sto pochopit, jak je možné, že jeho věřitel jej žaluje v podstatě dvakrát pro tutéž věc. Na tento názor reagoval Traurig, kdy argumentoval, že: „*Zajišťovací směnka nemá ani akcesorickou, ani subsidiární povahu k zajištěnému závazku.*”⁸³ Ostatně jeho stanovisko je podloženo i ustálenou judikaturou, kdy například Nejvyšší soud stanovil ve věci sp. zn. 32 Cdo 2406/2007, že: „*Je možné uplatňovat zajištěnou pohledávku i nárok ze zajišťovací směnky v jakémkoliv pořadí, případně i souběžně...*”⁸⁴ Celý případ by byl řešen tak, že soudy samozřejmě mohou (jsou-li žaloby důvodné) vydat dva exekuční tituly, avšak vykonán může být s úspěchem pouze jeden z nich. Ohledně druhého exekučního titulu znějícího na stejné plnění by soud ve

⁸⁰ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4.vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 51-52.

⁸¹ Chalupa, R. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009, s. 31.

⁸² Hrabec, J. Legalita a legitimita dvou exekučních titulů při zajištění směnkou. Právní rádce, 2010, č. 11, s. 11-14.

⁸³ Traurig, V. Ještě několik poznámek k zajišťovací směnce a legitimitě dvou exekučních titulů. Právní rádce, 2011, č. 2, s. 48-49.

⁸⁴ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu české republiky, ze dne 10. 6. 2009, sp. zn. 32 Cdo 2406/2007.

vykonávacím řízení z úřední povinnosti výkon rozhodnutí zastavil na základě ustanovení § 268 odst. 1 písm. g) o.s.ř.⁸⁵

Druhou funkcí je funkce platební, čili uhrazovací. Zde směnka slouží jako platební instrument a v podstatě nahrazuje peníze, kdy smyslem jejího vystavení je, aby skutečně došlo při splatnosti k její úhradě a v rozsahu plnění došlo k zániku kauzální pohledávky. Zde musíme rozlišovat tzv. placení směnkou a placení prostřednictvím směnky. U tzv. směnky pro soluto, kdy jde o placení směnkou, je směnkou uhrazována jiná povinnost, která vystavením směnky zaniká. Namísto poskytnutí peněžitého plnění je věřiteli vystavena ke splnění závazku směnka. Například kupující vystaví na prodávajícího směnku odpovídající výši kupní ceny namísto toho, aby kupní cenu ihned zaplatil. U tzv. směnky pro solvendo se jedná o placení prostřednictvím směnky. Zde vedle sebe existuje závazkový vztah ze směnky na jedné straně a příčinná pohledávka na straně druhé, kdy plnění z této pohledávky lze požadovat pouze v případě, že věřitel nedosáhne uspokojení ze směnky⁸⁶.

3.2. Směnka jako listina

Již výše bylo uvedeno, že směnka musí mít vždy listinnou podobu, což mimo jiné vyplývá i z ustanovení čl. I. § 1 bod 1 ZSŠ pro směnku cizí a z čl. I. § 75 bod 1 ZSŠ pro směnku vlastní, spolu s § 1 odst. 1 ZCenP a contrario. Z toho tedy vyplývá, že směnka nemůže být vedena v zaknihované podobě v určité evidenci, ani není možná verbální forma směnečných úkonů⁸⁷.

Podkladem směnky jako listiny bude zpravidla papír, což je v praxi pro svou praktičnost případ nejběžnější. Přípustné však jsou i další hmotné substráty za podmínky, že dokážou být nositelem směnečných zápisů a uchovat je po dostatečně dlouhou dobu, aby byly čitelné a mohly být rozeznány obě strany směnky, tedy její líc a rub⁸⁸. Přesto se v historii objevují i taková rozhodnutí soudů, která uznávala a přijímala jako hmotný podklad směnky velice nezvyklé substráty. Můžeme zde zmínit proslavený

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Chalupa, R. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009, s. 30.

⁸⁷ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 9.

⁸⁸ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 15.

judikát, který se týkal směnky vyhotovené na víčku od krabičky od doutníků⁸⁹. Je však třeba volit takové materiály, které jsou vhodné pro zachování textu směnky, pro prezentaci směnky či pro uplatnění nároků u soudu, což by v případě vyrytí textu do písku bylo velmi nepraktické. Text směnky proto musí být pořízen způsobem, který bude zajišťovat jeho dostatečnou čitelnost a trvalost, přičemž nic nebrání tomu, aby účastníci použili materiály jako je například dřevo, umělá hmota, sklo či kamení apod. V odborné literatuře⁹⁰ anglosaského okruhu je často uváděn také netradiční materiál pro směnku v podobě těla živého zvířete⁹¹.

V praxi se postupem doby začala rozlišovat lícová a rubová strana směnky, a to podle charakteru jednotlivých záznamů zde učiněných, což má nesporný význam právní i praktický. Z právního hlediska zákon předepisuje pouze konkrétní náležitosti, jež musí směnka obsahovat, nic však už nestanoví ohledně toho, kde přesně se na listině mají objevovat. Na líci se bude pravidelně vyskytovat souhrn všech povinných náležitostí směnky podle zákona, tedy zejména samotný směnečný závazek, přičemž právní následky jsou vždy vyvozeny z vlastnoručního podpisu konkrétní osoby; stejně tak na rubu zpravidla najdeme informace týkající se převádění směnky včetně podpisů účastníků směnečných vztahů. Výhodou se stalo, že ustálené zvyklosti nám většinou napoví, kde máme jednotlivé zápisy na směnce hledat a co který znamená. Například snadno pochopíme, že se jedná o směnku vlastní či cizí (a to nikoliv nezbytně z jejího názvu), kdo je osobou oprávněnou a osobou zavázanou, či zda-li jde o směnku zajištěnou apod.⁹²

Při užívání směnky (zejména při jejím frekventovaném převádění) se posléze může přihodit, že list papíru, v němž je inkorporován směnečný závazek, nebude již poskytovat žádné místo pro další text. V takovém případě je nasnadě nechat zhotovit opis směnky neboli tzv. směnečnou kopii upravenou v čl. I. § 67 a 68 ZSŠ. Jiným řešením je pak tzv. přívěsek⁹³, což je další listina, která se stane nerozlučnou součástí směnky, s níž je pevně spojena. Přívěsek je v podstatě pokračováním rubové strany

⁸⁹ Švamberg, G. Naše jednotné směnečné právo. Praha: Palásek a Kraus, 1941, s. 27, kde cituje příslušné soudní rozhodnutí ze sbírky Österreichische Gerichtshalle, sv. 17., str. 13.

⁹⁰ Jedná se o případ *Rex v Haddock, resp. Board of Inland Revenue v. Haddock*, který je znám též pod názvem „The Negotiable Cow“. Žalovaný zde vystavil směnku k úhradě svých daňových nedoplatků na živé krávy.

⁹¹ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 34.

⁹² Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 22-23.

⁹³ Viz čl. I. § 13 ZSŠ.

směnky a jako takový nemůže být používán samostatně, nýbrž jen spolu se směnkou jako její součást⁹⁴.

Jak bylo popsáno výše, postupně se ustálila nepsaná (zákonem neupravená) pravidla ohledně umístění jednotlivých zápisů na směnce. Tyto zvyklosti jsou navíc umocněny vydáváním speciálních směnečných formulářů, což jsou listiny typicky úzkého podélného tvaru, na nichž jsou předem předtištěna prázdná okénka a místa připravená pro vyplnění vystavitelem a ostatními účastníky směnečného vztahu. Tyto formuláře získaly standardizovanou formu a jsou zejména pro laickou veřejnost nesmírně praktické a bezpečné, jelikož dodávají účastníkům poměrnou dávku jistoty, které údaje vlastně mají vyplnit a kde, a navíc se tím do jisté míry brání i následným změnám či falšování textu směnky. Formuláře jsou běžně k dostání v obchodech a lze je účastníkům vřele doporučit, aby případně neopomněli žádnou podstatnou náležitost směnky. S ohledem na to, že všechny zápisy na směnce mohou být učiněny také mechanickými prostředky, je jedinou obligatorní autografní náležitostí směnky podpis jednotlivých účastníků⁹⁵.

⁹⁴ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 23.

⁹⁵ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 131.

4. DRUHY SMĚNEK

Platné české směnečné právo i zavedená praxe rozlišují dva druhy směnek, kterými jsou směnka vlastní a směnka cizí. Obě jsou cennými papíry, jejichž právní úpravu nalezneme předně v zákoně směnečném a šekovém. Ačkoliv je předmětná zákonná úprava velmi podobná, tyto směnky se mezi sebou liší zejména dvěma základními rysy, konkrétně jde o počet účastníků směnečného vztahu a o formulaci projevu vůle osoby výstavce⁹⁶.

Třebaže byla postupným vývojem pro některé směnky zavedena zvláštní označení, budou také tyto směnky vždy patřit k jednomu či druhému druhu. Tyto odlišné názvy směnek v žádném případě nevyjadřují, že by šlo o další druh směnky. V konkrétním případě se jedná pouze o specifické situace či okolnosti, za nichž je směnka vystavována a které jsou upraveny zákonem nebo vznikly živelně. Příkladem je tzv. směnka komisionářská, směnka na vlastní řad, směnka domicilovaná apod., které představují pouze určité technické, praxí vzniklé termíny. Tyto směnky tedy rovněž patří do kategorie směnek vlastních anebo cizích⁹⁷, přesto však o nich bude níže pojednáno, jelikož jsou běžně užívanými a známými instituty a výklad by byl bez jejich zpracování podstatně ochuzen.

4.1. Vlastní směnka

Vlastní směnka je upravena v čl. I. § 75 – 78 ZSŠ, avšak v zákoně není nijak definována. Příbyl ji charakterizoval následovně jako: „*cenný papír ze zákona převoditelný rubopisem, který byl vystaven ve formě a s obsahem stanoveným zákonem, ve kterém výstavce bezpodmínečně slibuje, že sám remitentovi (věřiteli) při splatnosti směnky zaplatí v místě ve směnce určeném směnečnou sumu ve směnce uvedenu.*“⁹⁸ Směnku vlastní rozpoznáme na první pohled zejména dle výrazu „zaplatím“.

⁹⁶ Chalupa, R. Základy směnečného práva. 2. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 27.

⁹⁷ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 133.

⁹⁸ Příbyl, Z. Směnečné právo. Praha: UK, 2001, s. 23.

Tato směnka má ve své základní podobě pouze dva směnečné účastníky, kterými jsou výstavce a směnečný věřitel neboli remitent. Hlavním směnečným dlužníkem je výstavce směnky, který se zde zavazuje, že při splatnosti směnečnou sumu zaplatí, což stvrzuje svým vlastnoručním podpisem⁹⁹.

4.2. Cizí směnka

Laikům se může cizí směnka jevit, v porovnání s přehlednou a srozumitelnou směnkou vlastní, jako poněkud složitý a ne snadno uchopitelný institut, pro nějž se často užívá označení „trata“¹⁰⁰.¹⁰¹ Směnka cizí se na první pohled odlišuje především vyšším počtem účastníků směnečného vztahu. K osobám výstavce (neboli trasanta) a směnečného věřitele (remitenta) přistupuje třetí osoba, kterou je tzv. směnečník, obvykle nazývaný trasát, jemuž směruje příkaz výstavce zaplatit směnečnou sumu. Hlavním směnečným dlužníkem se tento účastník však stává nikoli v okamžiku vystavení směnky, ale až její akceptací, čímž mu vzniká povinnost při splatnosti směnky splnit výstavcův bezpodmínečný platební příkaz¹⁰².

Ani směnka cizí v zákoně svoji definici nemá. Můžeme ji identifikovat jako: „*zákonný cenný papír na řad, který obsahuje náležitosti přesně stanovené zákonem, ve kterém výstavce přikazuje určité osobě – směnečníkovi, aby zaplatil při splatnosti směnky remitentovi v místě určeném určitou peněžitou sumu.*“¹⁰³ Základem tohoto druhu směnky je bezpodmínečný platební příkaz, obvykle znějící jako imperativ „zaplaťte“. Vidíme tedy, že v tomto případě osoba trasanta není hlavním směnečným dlužníkem, ale dlužníkem vedlejším, nepřímým¹⁰⁴.

⁹⁹ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4.vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 175.

¹⁰⁰ Důležité je však uvést, že termín „trata“ není zcela přesným synonymem ke směnce cizí, jelikož trata zahrnuje i jiné instrumenty a má mnohem širší záběr, avšak v této práci bude slovem „trata“ míněna právě směnka cizí.

¹⁰¹ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 42.

¹⁰² Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4.vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 176.

¹⁰³ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4.vyd. Praha: ASPI, 2005, s. 381.

¹⁰⁴ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 5.vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 58.

Nespornou předností směnky cizí je, že takto výstavce může disponovat se svou příčinnou pohledávkou, kterou má za směnečnickem, a proto mu může cizí směnkou nařídit, aby tuto dlužnou částku osoba směnečníka zaplatila přímo remitentovi, čímž si výstavce usnadní cestu a obejde problém dvojího placení. Dalším hlavním pozitivem směnky cizí je skutečnost, že zde vystupují dokonce dva dlužníci. Směnečník, respektive akceptant, vystupuje jako hlavní dlužník a výstavce má naopak postavení dlužníka nepřímého, jenž podle ustanovení čl. I. § 9 ZSŠ odpovídá za přijetí směnky i za její zaplacení v případě, že by směnka nebyla směnečnickem přijata nebo zaplacená při splatnosti¹⁰⁵.

Zákon směnečný a šekový se věnuje nejprve směnce cizí a až posléze upravuje směnku vlastní, a to povšechně formou odkazů na příslušná ustanovení o tratě. Již bylo vyloženo, že takovéto řešení nezakládá žádnou přednost směnky cizí. Jde pouze o historickou návaznost na předchozí úpravy. Je však nesporné, že v obchodní praxi byla více používána směnka cizí¹⁰⁶. Tento nerovný přístup však není nijak podložen a oba druhy směnek jsou způsobilé plnit svůj hospodářský účel. Zajímavostí však je, že v dnešní praxi naopak převažuje trend zcela opačný, kdy většinu směnek tvoří směnka vlastní¹⁰⁷.

4.3. Směnky cizí se sníženým počtem účastníků

Z předcházejícího výkladu jsme poznali, že směnka cizí potřebuje ke svému platnému vzniku nejméně tři účastníky: výstavce, směnečníka a remitenta. Směnka vlastní pak vyžaduje pouze účastníky dva, a to výstavce a remitenta. Je však možné, aby za určitých specifických situací byl zákonem daný počet účastníků redukován. Nemáme tím na mysli, že by konkrétní osoby mající postavení určitého účastníka ve směnce snad absentovaly. Toto možné není, jelikož by se nejednalo o platnou směnku. Půjde tedy o stav, kdy jedna a táž osoba zaujme na směnce dvě různá postavení, přičemž jedním

¹⁰⁵ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 177.

¹⁰⁶ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 21.

¹⁰⁷ Jak o tom již ostatně bylo pojednáno v předchozích kapitolách.

z nich musí být zásadně pozice výstavce směnky¹⁰⁸. Z tohoto dovodíme, že redukce účastníků je právem povolena pouze u směnky cizí.

Stručně řečeno, jde o tzv. redukované směnky, kde dochází ke snížení počtu účastníků směnečného vztahu ve smyslu splývání některých účastníků v jednoho. Počet skutečných účastníků základního směnečného vztahu bude proto nižší než jejich deklarovaný počet. Zákon uznává za platné dvě varianty směnky cizí se zmenšeným počtem účastníků: směnku cizí na vlastní řad výstavce¹⁰⁹ a zastřenou směnku vlastní¹¹⁰.

4.3.1. Směnka cizí na vlastní řad výstavce

Směnka na vlastní řad výstavce je popsána Chalupou jako: „*směnka cizí, ve které výstavce označil sám sebe za remitenta*“¹¹¹. Jinými slovy, jde o situaci, kdy splývá osoba trasanta a remitenta, jelikož trasant adresující povinnost zaplatit směnečnou sumu směnečníkovi ve svém příkazu zároveň označuje sebe samého jako oprávněného příjemce této sumy. Jelikož jedna osoba představuje výstavce a zároveň i remitenta, vystupuje tato osoba jako nepřímý dlužník ze směnky a současně jako směnečný věřitel. Výstavce bude dle ustanovení čl. I. § 9 ZSŠ vždy odpovědný za zaplacení směnky, na druhou stranu vystupuje také jako majitel směnky, který má právo se směnkou disponovat, uplatnit ji či převést na třetí osobu¹¹². Je zřejmé, že do doby než bude tato směnka přijata směnečníkem, případně než by byla převedena rubopisem na třetí osobu, nebude z ní zavázán žádný účastník, a to již z principu, že osoba výstavce nemůže odpovídat sama sobě¹¹³. Směnečník se stane hlavním směnečným dlužníkem až okamžikem akceptace směnky¹¹⁴.

Namísto uvedení remitenta bude tato směnka obvykle obsahovat doložku „na řad můj vlastní“, možné je i uvedení jména výstavce na místě remitenta bez této doložky. Dle ustanovení čl. I. § 11 odst. 1 ZSŠ je ze zákona každá směnka cenným

¹⁰⁸ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 49-50.

¹⁰⁹ Viz čl. I. § 3 odst. 1 ZSŠ.

¹¹⁰ Viz čl. I. § 3 odst. 2 ZSŠ.

¹¹¹ Chalupa, R. Základy směnečného práva. 2. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 29.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 179.

¹¹⁴ Viz čl. I. § 28 ZSŠ.

papírem na řad, tedy odrepapírem, pokud z ní nevyplývá opak, proto totožnost výstavce a remitenta není připuštěna u rektasměnek¹¹⁵.

Podle zkušeností Kovaříka patří v dnešní době tato varianta směnky k populárním a často se vyskytujícím institutům, což je podle něj odůvodněno jejími výhodami při poskytování obchodních úvěrů¹¹⁶. Bez ohledu na svá pozitiva se však v praxi vyskytují ohledně této směnky některé komplikace. Pravidlem je, že i po indosaci směnky nadále existuje směnečný závazek remitenta, kdy tato osoba zůstává z jí vystavené směnky zavázána i po jejím převodu. Velmi nepříjemnou situací pro prvního majitele směnky cizí na vlastní řad je, když směnku převede, aniž by si předem uvědomil svůj trvajících závazek, který z indosované směnky vyplývá¹¹⁷.

4.3.2. Zastřená směnka vlastní

„Zastřená směnka vlastní je ve skutečnosti směnkou cizí, ve které výstavce sám sobě jako směnečníkovi přikazuje zaplatit směnečnou sumu remitentovi.¹¹⁸“ Z toho tedy vyplývá, že výstavce a směnečník jsou jedna a táž osoba. Pozice směnečného dlužníka a věřitele v tomto případě zcela odpovídá jejich postavení u směnky vlastní s tím rozdílem, že u této varianty směnky cizí se výstavce a směnečník v jedné osobě stává hlavním směnečným dlužníkem až v okamžiku akceptace směnky, nikoli již jejím vystavením a předáním prvnímu oprávněnému majiteli¹¹⁹. Skutečnost, že jde o tuto směnku, nebude vyplývat z žádné specifické doložky¹²⁰, ale ze samotného faktu, že jako směnečník bude uvedena stejná osoba, která zároveň jako výstavce směnku vystavila.

Poznali jsme, že v pozici trasanta i trasáta stojí fakticky pouze jedna osoba, ale zásadně se na ni vztahují odlišná zákonná ustanovení, a to podle toho, ve které pozici zrovna tato osoba v dané chvíli vystupuje. Bylo uvedeno, že směnečník se stává dlužníkem přímým až akceptací směnky. Někdy se však objevují případy, kdy účastníci směnečného vztahu zastřenou směnku vlastní nepředloží směnečníkovi k akceptaci,

¹¹⁵ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 94-95.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Chalupa, R. Základy směnečného práva. 2. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 29-30.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 21.

¹²⁰ A to z důvodu, že z čl. I. § 3 odst. 2 ZSŠ žádná možnost takové doložky neplyne.

jelikož jsou mylně přesvědčeni, že již samotný podpis výstavce, který je zároveň směnečníkem, bude plně stačit, což však vyhovuje pouze pro platný vznik směnky, nikoli pro vznik závazku směnečníka ze směnky z pozice hlavního dlužníka, na což je třeba vždy pamatovat¹²¹.

4.3.3. Zastřená směnka vlastní na vlastní řad

Již dříve bylo uvedeno, že normy zákona směnečného a šekového jsou kogentní povahy a odchylky jsou přípustné, pouze pokud tak zákon výslovně stanoví. Z této dikce vyplývá i fakt, že zákon další varianty a odchylky neumožňuje, přesto jejich popularita mezi podnikateli vedla časem k tomu, že se objevily snahy uměle vytvářet a používat bez zákonného zmocnění i další modifikace směnek¹²².

Pozoruhodným jevem, který se v praxi takto vyskytl, je otázka platnosti tzv. zastřené směnky vlastní na vlastní řad. V tomto případě se jedná o variantu směnky cizí, kde jedna stejná osoba vystupuje v pozici výstavce, směnečníka i remitenta zároveň. V podstatě tedy mluvíme o směnce, která má pouze jednoho účastníka a bude vypadat tak, že výstavce přikazuje sám sobě, aby opět sám sobě zaplatil směnečnou sumu¹²³.

Tuto směnku dle názoru Kotáska, Chalupy i Kovaříka je nutné považovat za neplatnou¹²⁴. Toto stanovisko je zastáváno nikoli z důvodu, že by takováto modifikace směnky nebyla způsobilá plnit své funkce či účel, ale skutečnost, že tato směnka je zákonem nepovolenou odchylkou od jeho kogentních norem, proto nemůže být nikdy platná, přestože v sobě slučuje dvě přípustné redukované typy směnky uvedené výše. Podle Kotáska tato směnka obsahuje nepřipustnou modifikaci směnky na řad směnečníka. Zapovězena je zákonem rovněž směnka vlastní, ve které by byla označena za prvního oprávněného majitele směnky stejná osoba jako výstavce. Dle názoru

¹²¹ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 46-47.

¹²² Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4.vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 95.

¹²³ Chalupa, R. Základy směnečného práva. 2.vyd. Praha: Linde, 2008, s. 30.

¹²⁴ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4.vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 179; Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4.vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 96; Chalupa, R. Základy směnečného práva. 2.vyd. Praha: Linde, 2008, s. 30.

Kovaříka a Kotáska: „Skutečnost, že kombinace dvou dovolených možností nevede k dovolenému výsledku, není ostatně v právu nijak neobvyklá.¹²⁵“

V minulosti byly ohledně této směnky vedeny vášnivé diskuse a vynášena nesouladná soudní rozhodnutí. Avšak v současné době se judikatura¹²⁶ ustálila a aplikuje shodnou argumentaci, dle které je tato směnka cizí na vlastní řad směnečníka absolutně neplatná¹²⁷.

Jinou odchylkou od základního druhu směnek, která se v praxi vyskytovala, byla například směnka cizí, kterou bylo možno rozeznat dle doložky: „Zaplaťte na řad svůj vlastní.“ Touto směnkou výstavce směnky přikazoval směnečníkovi, aby tento sám sobě zaplatil směnečnou sumu; šlo proto o splývání osob v postavení remitenta a trasáta. Z důvodu, že zákon směnečný a šekový tuto variantu směnky nedovoluje, musí být nezbytně považována za absolutně neplatnou, o čemž nebylo v odborných kruzích nikdy pochyb¹²⁸.

4.4. Směnka komisionářská

V souvislosti s výkladem o redukováných směnkách je nezbytné se zmínit také o směnce komisionářské, jež je v zákoně směnečném a šekovém upravena v čl. I. § 3 odst. 3 ZSŠ. Ačkoli tomu tak ve skutečnosti není, může se na první pohled zdát, že počet účastníků směnečného vztahu se zde naopak zvyšuje. Dalším směnečným účastníkem je podle zákona třetí osoba, na jejíž účet je směnka vystavena¹²⁹. Chalupa uvádí, že

¹²⁵ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 180; Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 48; Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 96.

¹²⁶ Viz například rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. 3. 1998, sp. zn. 5 Cmo 417/97, publikovaný v časopise Právní praxe v podnikání 1998, č. 7-8, s. 43; obdobně i rozsudek téhož soudu ze dne 21. 11. 1995, sp. zn. 5 Cmo 699/94, publikovaný v časopise Soudní rozhledy, 1996, č. 4, s. 89. Z literatury viz zejména Kovařík, Z. Vybrané problémy judikatury ve věcech směnečných. Soudní rozhledy, 1998, č. 6, s. 140-142. Směnka cizí s jedním účastníkem je ale předmětem diskusí v naší odborné literatuře. K jejich přípustnosti se kloní R. Chalupa (viz např. Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 57-58; nebo Chalupa, R. Snížení počtu účastníků základního směnečného vztahu. Právní rádce, 1997, č. 1, s. 3-7).

¹²⁷ Kovařík, Z. Přehled směnečné judikatury. 3. vyd. Praha: ASPI a.s., 2006, s. 15-16.

¹²⁸ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 95-96.

¹²⁹ Viz čl. I. § 3 odst. 3 ZSŠ.

komisionářské směnky se, ač nebyly explicitně v zákoně zakotveny, v praxi běžně používaly a pracovala s nimi i judikatura¹³⁰.

Komisionářská směnka dle umístění její právní úpravy v zákoně patří mezi směnky cizí a opět zde platí, že se nejedná o samostatný druh směnek, nýbrž jen o určitý specifický vztah mezi směnečnými účastníky, přičemž tato varianta směnky nemá vliv na postavení účastníků. Podstatným rozdílem je skutečnost, že komisionářská směnka poněkud zkresluje právní vztahy mezi jednotlivými subjekty, jelikož skutečným směnečným účastníkem je určitá třetí osoba, která na směnce přímo nefiguruje a naopak za ni „vystupuje“ osoba výstavce, která se na základě dohody s touto třetí osobou podvolí předmětnou směnku vystavit na účet této třetí osoby. Základem tohoto vztahu bude dohoda mezi výstavcem a třetí osobou. Proto se tedy osoba výstavce nachází v pozici tzv. komisionáře, jehož postavení, práva a povinnosti vyplývají z obchodního zákoníku, konkrétně z úpravy komisionářské smlouvy v § 577 a násl. ObchZ, který stanoví, že komisionář jedná svým jménem, avšak na účet třetí osoby a v její prospěch, kdy z jednání komisionáře vznikají práva a povinnosti přímo komitentovi – v tomto případě tedy této tzv. třetí osobě. Odtud lze dovodit i příslušný název této směnky¹³¹. Jelikož zákon směnečný a šekový neobsahuje ohledně komisionářské smlouvy žádné ustanovení, zůstává vztah tohoto „nastrčeného“ výstavce nedotčen, a proto je nositelem všech směnečných práv a povinností a je dokonce možné, že se tento fakt vůči ostatním účastníkům směnečného vztahu navenek nijak neprojeví. Existuje však určitá doložka, kterou je – nikoliv obligatorně – naznačeno, že se jedná o komisionářskou směnku. Tato doložka se nazývá zúčtovací doložka a nepřímo z ní vyplývá, kdo je osobou, se kterou má být směnka při splatnosti zúčtována. Obvykle se jméno a příjmení, název nebo firma komitenta na směnce nezaznamenávají celé výslovně, jelikož by to bylo v rozporu s účelem této směnky, kdy má jeho totožnost zůstat ostatním účastníkům utajena. Proto se jeho identita uvádí zpravidla pouze vyjádřením jeho iniciál, například ve formě: „Tuto směnku zúčtujte s panem A. B.“¹³²

Hlavní účel této směnky již byl naznačen. Komisionářská směnka má ve srovnání s obecnou směnkou cizí nesporné výhody. Ze směnky cizí totiž vždy jednoznačně vyplývá, která osoba je dlužníkem hlavním a dlužníkem vedlejším a která

¹³⁰ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 52.

¹³¹ Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 29.

¹³² Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 52-53.

je věřitelem, a že zde tedy mezi nimi existuje konkrétní závazkový právní vztah, přičemž tyto okolnosti se dávají na vědomí neomezenému počtu dalších subjektů při případném převodu směnky. Smyslem komisionářské směnky je pak tyto skutečnosti a vzájemné vztahy uvedeným způsobem zastřít a osobu pravého výstavce utajit. Namísto něj bude vystupovat na základě smluvního ujednání jiný výstavce (komisionář), čímž se tedy zabrání zveřejnění existence závazků komitenta¹³³.

4.5. Blankosměnka

Obecně pojímáno, směnečné právo, konkrétně pak ustanovení čl. I. § 2 odst. 1 a § 76 odst. 1 ZSŠ, nepovažuje listinu, ve které absentuje některá podstatná náležitost, za platnou směnku. Především obchodní vztahy si však postupem času prosadily vznik specifické odnože směnek, které však nepatří mezi směnky cizí ani vlastní s ohledem na to, že nevyhovují zákonným požadavkům obsahu směnky, ani nevytváří nový druh směnek¹³⁴. Tyto listiny, které patří mezi velmi zajímavé a v praxi často užívané instrumenty práva směnečného, se obvykle označují jako tzv. blankosměnky či biancosměnky, přičemž zákon směnečný a šekový tyto termíny výslovně nepoužívá, v jejich souvislosti¹³⁵ hovoří pouze o tzv. směnkách neúplných¹³⁶.

Podstata tohoto institutu tkví v potřebě účastníků směnečného vztahu vystavit směnku nejčastěji za účelem zajištění jiného závazkového právního vztahu či - méně častěji - za účelem placení závazku. Jelikož však v tomto momentu není možné na směnce uvést všechny obligatorní náležitosti vyžadované zákonem, zejména proto, že účastníkům nejsou známy, bude prozatím účastníkem vystavena směnka neúplná, kdy takové předem neurčitelné skutečnosti zůstanou na směnce nevyplněny. Tuto směnku s bílými místy předá výstavce oprávněnému majiteli a zároveň jej zmocní, aby ji při splnění předem dohodnutých podmínek a podle stanovených pravidel a potřeb vyplnil, čímž se z neúplné listiny stane dokonalá směnka¹³⁷.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ Kovařík, Z. Směnka jako zajištění. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 75.

¹³⁵ Viz čl. I. § 10 ZSŠ.

¹³⁶ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 201.

¹³⁷ Kovařík, Z. Směnka jako zajištění. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 75.

Je evidentní, že blankosměnky představují nesporné výhody, je však pravdou, že v tomto případě účastníci vstupují do závazného a vynutitelného směnečného vztahu, aniž by předem znali všechny jeho náležitosti a podrobnosti. Jsou s nimi proto spojena i určitá rizika, jelikož předáním blankosměnky nabyvateli ztrácí výstavce vliv na pozdější obsah této směnky, který má plně v rukách oprávněný majitel směnky, proto nelze než doporučit, aby účastníci směnečného vztahu dbali zvýšené opatrnosti. Chalupa proto radí, aby si účastníci dohodli omezení či zákaz převodu blankosměnky, například formou tzv. depotních blankosměnek¹³⁸ nebo rektadoložkou, o které již bylo výše pojednáno¹³⁹.

Z hlediska právní úpravy je pro blankosměnku významné ustanovení čl. I. § 10 ZSŠ, na které je odkazováno také v čl. I. § 77 odst. 2 ZSŠ v souvislosti s úpravou směnky vlastní. Z uvedeného vyplývá, že zákon je ohledně tohoto institutu nanejvýš stručný, přičemž explicitně nepodává žádnou jeho definici ani základní znaky. Toto ustanovení se zabývá pouze následnými úkony, které jsou vykonávány až po vzniku blankosměnky a jež se týkají způsobu vyplnění jejích prázdných míst a případných námitek směnečného dlužníka, proto je tedy základní problematika s tímto instrumentem spojená předmětem poznání odborné literatury a soudních rozhodnutí. Přesto nelze pominout, že toto strohé ustanovení má zásadní význam, bez jehož existence by se na tuto listinu vztahoval čl. I. § 69 ZSŠ. Tento praví, že při pozdějších změnách textu (v našem případě tedy při vyplňování blankosměnky) jsou osoby, které se na listinu podepsaly před touto změnou, zavázány pouze co do obsahu textu původního, což by mělo za následek, že by se výstavce či další osoby povinné ze směnky nikdy nemohly platně stát směnečnými dlužníky podle obsahu majitelem vyplněné směnky, tudíž by tento institut byl zcela nefunkční¹⁴⁰.

I přes poněkud strohé ustanovení § 10 ZSŠ upravující blankosměnku lze nepřímou dovodit její hlavní znaky. Již samo označení vypovídá o její podstatě, tedy že se jedná o variantu směnky, jež prozatím neobsahuje všechny náležitosti, a že tato prázdná místa mají být posléze vyplněna. Z tohoto důvodu se ještě o skutečnou a dokonalou směnku nejedná, nejsou z ní oprávněny ani povinny žádné osoby. Jde

¹³⁸ Toto jsou směnky, které nemají být dále obchodovány a zůstávají v úschově prvního oprávněného majitele směnky.

¹³⁹ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 96-97.

¹⁴⁰ Kovařík, Z. Směnka jako zajištění. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 75.

v podstatě o závazek, že za určitých podmínek bude tato listina přeměněna v plnohodnotnou směnku¹⁴¹.

Blankosměnka nezbytně vyžaduje ke svému vzniku podpis alespoň jedné osoby. Podpis je zcela nepostradatelným požadavkem, bez něž by nebylo možno o blankosměnce mluvit. Půjde-li v daném případě o variantu „budoucí“ směňky vlastní, postačí podpis výstavce. U směňky cizí bude přicházet v úvahu také podpis směňečníka, což bývá označováno jako tzv. blankoakcept¹⁴². Vidíme tedy, že výstavce blankosměnku při jejím vystavení podepisovat nemusí.

Dalším rysem je, že předmětná listina musí být účastníky jako směňka vnímána a vědomě určena (i když prozatím směňkou není, jelikož postrádá esencialia směňky), přičemž toto předurčení ze samotné listiny musí vyplývat. To znamená, že vedle alespoň jednoho podpisu by se na listině měl vyskytovat výraz „směňka“, proto za blankosměnku nelze za žádných okolností považovat čistý (byť podepsaný) list papíru¹⁴³.

Požadavkem dále je, že na listině bude absentovat alespoň jedna obligatorní náležitost směňky. Poněkud diskutabilní jsou takové blankosměňky, které takto obsahují všechny podstatné náležitosti požadované ke vzniku směňky zákonem, avšak účastníci směňku vystavili se záměrem ji ještě doplnit o nějakou doložku nepovinnou. Obvykle tato situace nastává, pokud není určen údaj splatnosti směňky, jelikož v případě jeho absence platí zákonná fikce a bude se jednat o plnohodnotnou směňku; pakliže si to strany sjednaly a cíleně tento údaj nebyl na směňce uveden s tím, že bude doplněn později, bude se jednat o blankosměňku, i když z formálního hlediska daná listina vypadá jako již hotová směňka. Jelikož však platí, že zákon sám o charakteru náležitostí, které zde mají chybět, nic neříká, je proto možné, že chybět může jak podstatná, tak i nepodstatná náležitost¹⁴⁴.

Mezi další znak patří úmyslné, tedy cílené vydání blankosměňky. Opakem by bylo vystavení listiny s bílými místy omylem, neznalostí či zanedbáním účastníků, což by ke vzniku blankosměňky nepostačovalo a s ohledem na dikci čl. I. § 2 odst. 1 ZSŠ by se nejednalo vůbec o platnou směňku. Z toho nám vyplývá, že u této úpravy jsou

¹⁴¹ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 140.

¹⁴² Chalupa, R. Zákon směňečný a šekový – komentář. 1. díl. Směňky. Praha: Linde, 1996, s. 91.

¹⁴³ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 202.

¹⁴⁴ Kovařík, Z. Zákon směňečný a šekový. Komentář. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 47.

rozhodné okolnosti nejen objektivní (existence nevyplněných míst), ale zejména okolnosti subjektivní, kdy zjednání stran je zřejmý jejich úmysl směnku takto vystavit¹⁴⁵.

Posledním, avšak významným pojmovým znakem blankosměnky je institut tzv. vyplňovacího práva směnečného. Jedná se o specifické neodvolatelné¹⁴⁶ majtkové právo, které je pevně spojeno s blankosměnkou, vykonává se zásadně jednostranně a lze s ním volně disponovat ve smyslu jeho převodu či například dědění. Zřizuje se dohodou mezi výstavcem listiny a prvním majitelem, přičemž není stanovena obligatorní písemná forma, i když ji lze účastníkům vřele doporučit z důvodu prevence porušení ústní dohody, což by bylo velmi obtížné ze strany směnečného dlužníka prokazovat. Obvykle bude toto smluvní ujednání vtěleno to jiné smlouvy mezi týmiž účastníky (typicky smlouvy o úvěru)¹⁴⁷.

Podstatou vyplňovacího práva směnečného je založení zvláštního oprávnění majitele blankosměnky v budoucnu za přesně stanovených podmínek a jasně daným způsobem doplnit prázdná místa na blankosměnce o chybějící náležitosti a přeměnit tak s účinky ex tunc¹⁴⁸ nehotovou směnku na směnku plnohodnotnou se všemi prvky předpokládanými zákonem, z níž vyplývají směnečná oprávnění a závazky¹⁴⁹.

Rozsah oprávnění majitele blankosměnky tuto vyplnit je dán především charakterem bílých míst na směnce a zejména dohodou mezi směnečnými účastníky. V případě, že tato dohoda o vyplnění rozsah vyplňovacího oprávnění neudává, kloní se Chalupa k logickému závěru, že: „*Majitel v tomto případě vyplní směnku způsobem, který odpovídá obvyklým poměrům konkrétního případu, ke kterému se směnka váže, s ohledem na zvyklosti, které se mezi těmito dvěma subjekty vyvinuly nebo které při nedostatku praxe mezi účastníky jsou na konkrétním trhu pravidelně uplatňované.*“¹⁵⁰

K tomu se váže i úvaha, jestli je možné, aby majitel blankosměnky, kterou již vyplnil, tuto dodatečně upravil či pozměnil i po jejím vyplnění. Zde se odborná literatura kloní k názoru, že následné změny nejsou přípustné s odůvodněním, že

¹⁴⁵ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 140.

¹⁴⁶ Pokud bychom připustili odvolatelnost, pak majitel blankosměnky by se stal tímto odvoláním majitelem bezcenného kusu papíru. Připustit odvolatelnost vyplňovacího práva znamená tedy popřít blankosměnku vůbec.

¹⁴⁷ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 90-92.

¹⁴⁸ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 2. 2001, sp. zn. 5 Cmo 556/2000, publikovaný v časopise Právní rozhledy, 2001, č. 5, s. 231 a násl.

¹⁴⁹ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 140-141.

¹⁵⁰ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 93.

rozhodnutím majitele směnky ji konkrétním způsobem vyplnit, toto svoje oprávnění konzumoval a ani dodatečné úpravy provedené na listině – byť s úmyslem je opravit, aby byly souladné s dohodou o vyplňovacím právu směnečném – nejsou možné. Vidíme, že i v tomto případě se projevuje tradiční princip ovládající směnečné právo, tedy princip směnečné přísnosti a formalismu¹⁵¹. Jinak je ale třeba řešit otázku sukcesivního vyplňování blankosměnky, které lze považovat za možné a dovolené, jelikož částečným vyplněním některých údajů na směnce zásadně ke konzumaci a tedy i k zániku vyplňovacího práva nedochází¹⁵².

Rozsah a způsob vyplnění blankosměnky se má zásadně uskutečnit v souladu s dohodou uzavřenou mezi směnečnými účastníky. Při porušení této dohody, kdy je směnka vyplněna v rozporu s dohodou a udělené oprávnění je zneužito (ať vědomě či nikoliv), dochází ke změně obsahu směnky jako takové, což ale dle judikatury¹⁵³ nemá vliv na platnost této směnky. Zákon však v tomto případě poskytuje směnečnému dlužníkovi proti tomuto úkonu majitele směnky možnost vznést námitky, přičemž nese důkazní břemeno ohledně skutečnosti, že došlo k protismělnému vyplnění směnky. Pokud má být dlužníková námitka účinná při indosaci směnky také vůči novému majiteli, je dle ustanovení čl. I. § 10 ZSŠ třeba, aby dlužník rovněž dokázal zlou víru nabyvatele nebo že se tento dopustil hrubé nedbalosti při indosaci směnky¹⁵⁴. Dle Dědiče: „*Ve zlé víře jedná ten, kdo věděl o úmluvě o vyplňovacím právu, se kterou je text směnky v rozporu, a směnku přesto nabyl; v hrubé nedbalosti jedná ten, kdo se při zachování základního úsilí a péče mohl dozvědět o vadném doplnění blankosměnky a neučinil tak.*“¹⁵⁵ Z tohoto důvodu se pro ulehčení dokazování těchto skutečností pravidelně na směnku vpisuje speciální doložka, která všem osobám, které s ní přijdou potenciálně do styku, sděluje, že se jedná o blankosměnku s existujícím směnečným vyplňovacím oprávněním¹⁵⁶.

Zánik vyplňovacího práva je spojen s několika právními skutečnostmi. Základním a nejčastějším případem je jeho využití, kdy právo zanikne tím, že bude

¹⁵¹ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 111-112; Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 203.

¹⁵² Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 93.

¹⁵³ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 10. 1998, sp. zn. 5 Cmo 125/98, publikovaný v časopise Soudní rozhledy, 1999, č. 4, s. 126 a násl.

¹⁵⁴ Dědič, J., Pauly, J. Cenné papíry. Praha: Prospektum, 1994, s. 64.

¹⁵⁵ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 141.

¹⁵⁶ Tamtéž.

realizováno. Bylo uvedeno, že jednostranně jej výstavcem nelze odvolat, ale je připuštěno, aby se jej majitel směnky jednostranně vzdal, což se projeví úkonem majitele ve formě odevzdání nevyplněné listiny zpět dlužníkovi, tudíž blankosměnka nebude vůbec použita. Obecným případem zániku závazkového vztahu je rovněž nemožnost výkonu práva, přičemž tato nemožnost musí být následná (v opačném případě by se nejednalo o platný právní vztah) obecně upravená v občanském zákoníku v § 575 a násl. ObčZ, zejména při zničení listiny. Samozřejmě vyloučena není ani právní událost ve formě uplynutí předem dohodnuté doby, po kterou mělo vyplňovací právo trvat¹⁵⁷.

Ze shora uvedených údajů můžeme tedy vyvodit definici blankosměnky jako určitou listinu, která je účastníky směnečného vztahu za blankosměnku určena a byla úmyslně vystavena ve formě ne zcela vyplněné, kde chybí některá podstatná či nepodstatná náležitost, obsahuje podpis výstavce či směnečníka a prvním oprávněnému majiteli bylo uděleno zvláštní právo – tzv. směnečné právo vyplňovací.

4.6. Směnka domicilovaná

Výčet podstatných náležitostí směnky cizí obsahuje v čl. I. § 1 v bodě 5 a u směnky vlastní v čl. I. § 75 bod 4 ZSŠ požadavek uvést na listině údaj místa, kde má být placeno. Zákon směnečný a šekový však upravuje v čl. I. § 4 ZSŠ tzv. domicilovanou neboli umístěnou směnku, která sice nepatří mezi samostatný druh směnek, ale významným způsobem místo splatnosti ovlivňuje. Na tento paragraf odkazuje i § 76 odst. 2 ZSŠ, ustanovení tedy platí jak pro směnku cizí, tak pro směnku vlastní. Smyslem této úpravy je možnost učinit směnku splatnou u třetí osoby, a to formou zvláštního zápisu umístěného zpravidla na levém dolním rohu na směnce, nejčastěji znějícího „splatno u ...“¹⁵⁸.

Touto třetí osobou, která se nazývá umístětec či domiciliát, může být jakákoli právně způsobilá fyzická či právnická osoba. Zároveň však platí, že je subjektem odlišným od účastníků základního směnečného vztahu a v tomto vztahu nemá postavení

¹⁵⁷ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 93.

¹⁵⁸ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 117.

věřitele ani dlužníka¹⁵⁹, z čehož plyne, že není nositelem žádných práv ani povinností vyplývajících ze směnečného vztahu vůči směnečným účastníkům. Jinak tomu pravidelně je z pohledu obecného závazkového práva, kde typicky mezi domiciliátem a přímým směnečným dlužníkem bude existovat obecný závazkový právní vztah vzniklý ze smlouvy mandátní¹⁶⁰. Dlužník v postavení mandanta zde pověří třetí osobu – mandatáře – aby jeho jménem, na jeho účet, resp. k jeho tíži proplatil směnku oprávněné osobě¹⁶¹.

Užitečnost domicilované směnky spatřujeme především v možnosti zaplatit směnku při splatnosti formou bezhotovostního platebního styku a obejít některé nesnáze plateb v hotovosti, což bude velmi praktické a bezpečné zejména při velkých částkách, na které směnky mohou znít. Zároveň tato povinnost vyplývá i ze zákona o omezení plateb v hotovosti¹⁶², kde se přímo stanoví, že nelze provádět platby v hotovosti, přesahuje-li daná platba částku ve výši 350.000,-Kč. V praxi to bude tedy probíhat tím způsobem, že směnka bude domicilována u třetí osoby, která oproti předložení směnky provede příslušnou platbu bezhotovostně z účtu dlužníka na účet oprávněného majitele směnky. Z logiky věci vyplývá, že třetí osobou bude finanční instituce, konkrétně banka či spořitelni či úvěrové družstvo¹⁶³.

Doložka o umístění dle zákona směnečného a šekového není obligatorní složkou směnky, a proto je pouze na vůli účastníků, zda tento zápis na směnce uvedou. Domicilovat směnku s účinky pro ostatní však nemůže kterýkoli účastník. K tomu je v první řadě oprávněn výstavce směnky vlastní i cizí, jelikož tato osoba určuje všechny podstatné náležitosti směnky a má právo rozhodnout, jaké další zápisy se na směnce budou vyskytovat. Druhým nositelem tohoto oprávnění je trasát u směnky cizí, přičemž domicilovat směnku může pouze v okamžiku, kdy směnku akceptuje dle čl. I. § 27 odst. 1 ZSŠ, a to za podmínky, že výstavce tuto třetí osobu sám neurčil, pouze směnku bez uvedení údaje o třetí osobě domiciloval. Zároveň nesmíme opomenout přiznat toto právo majiteli směnky, jemuž byla předána blankosměnka a s ní vyplňovací právo

¹⁵⁹ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 55.

¹⁶⁰ Tato smlouva je upravena v § 566 a násl. ObchZ.

¹⁶¹ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 117-118.

¹⁶² Viz zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti a o změně zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶³ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 54.

směnečné, které by za daných okolností mohlo majitele opravňovat tento údaj také vyplnit¹⁶⁴.

S otázkou domicilu však vyvstávají i některé komplikace, které souvisí i problematikou platebního místa. V konkrétním případě může být platební místo označeno například jako „splatno v hale Komerční banky, pobočka Praha“, kdy ale z této formulace bude jasné, že se o pravý domicil nejedná. To, že se směnka učiní splatnou u třetí osoby, znamená, že třetí osoba zde bude aktivně provádět určitý směnečný úkon (tj. proplacení směnky), proto nestačí, že zaplacení směnečné sumy se děje v určité bance, resp. v jejím veřejně přístupném prostoru, aniž by tato do směnečného vztahu jakkoli zasahovala. Proto tento případ musíme výrazně odlišit od podmínek, za nichž domicil funguje¹⁶⁵.

Druhým případem, který může vyvolat jisté nejasnosti, je otázka vztahu umístění a místa splatnosti. Je-li totiž výslovně ve směnce uvedeno konkrétní místo splatnosti směnky, může jej domicilační doložka pouze blíže vymežit, ale rozhodně nesmí být tyto dva údaje odlišné. Platí totiž, že domicil nenahrazuje údaj platebního místa, proto spolu musí být v souladu. Pokud by se místo třetí osoby a místo splatnosti lišily, ocitla by se směnka ve vnitřním rozporu a jako taková by neobstála pro neurčitost jako platná směnka. Z tohoto důvodu je lepší, pokud je směnka domicilována, vůbec údaj místa placení na směnce neuvádět, jelikož platí, že místem platebním bude tento zvláštní údaj o místě třetí osoby v souladu s čl. I. § 2 odst. 3 ZSŠ¹⁶⁶.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 33-34.

¹⁶⁶ Tamtéž.

5. NÁLEŽITOSTI SMĚNKY

5.1. *Náležitosti směnký obecně*

Obsah směnký je tvořen jedním nebo několika samostatnými směnečnými prohlášeními, která se skládají ze dvou základních složek: z podstatných náležitostí a z náležitostí nepodstatných. Podstatné náležitosti směnký jsou jejím určujícím prvkem a směnký je musí obligatorně obsahovat, jelikož by se při jejich absenci nejednalo o platnou směnký, jak ostatně uvádí čl. I. § 2 odst. 1 ZSS. Nepodstatné náležitosti jsou pak všechny ostatní zápisy na směnce. Některé z nich směnečné právo explicitně uznává a upravuje, jejich užití je však pouze věcí účastníků směnečného vztahu, jelikož tyto zápisy jsou pouze fakultativní. Pokud se ale na směnce vyskytnou, spojuje s nimi právo některé závažné právní důsledky a mají vliv na směnečněprávní vztah. Další skupinu nepodstatných složek tvoří údaje, jež právo neupravuje vůbec. Tyto tzv. vedlejší doložky zpravidla nezasahují do směnečného vztahu jako takového, jelikož jejich smyslem je zejména informovat účastníky o určitých skutečnostech anebo zakládají jiné, obecné právní vztahy. Třetí odnoží jsou prohlášení učiněná na směnce v rozporu se zákonem¹⁶⁷. Jak bylo uvedeno výše v kapitole zabývající se charakterem právní úpravy směnek, tedy charakterem zákona směnečného a šekového, existují zde tři přístupy k takovým zápisům. Buďto se k nim vůbec nepřihlíží a považují se za nenapsané nebo způsobí, že v daném případě nepůjde sice o směnký, ale přesto bude možná konverze takového právního úkonu na jiný platný právní úkon. Jen výjimečně mají tyto záznamy za následek absolutní neplatnost směnký jako celku¹⁶⁸. Problematika nepodstatných náležitostí však překračuje rozsah zaměření této práce, a proto nebude do ní pojata.

¹⁶⁷ Chalupa, R. *Základy směnečného práva*. 2. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 31-33.

¹⁶⁸ Viz kapitola „2.3.1. *Charakter právní úpravy*“.

5.2. Podstatné náležitosti směnky cizí

Zákon směnečný a šekový vyjmenovává základní obsahové náležitosti směnky cizí v osmi bodech v čl. I. § 1 ZSŠ. Tento výčet však nepředstavuje jen podstatné náležitosti směnky, jak by se na první pohled mohlo jevit. Přestože následný § 2 ZSŠ praví, že: „*Listina, ve které chybí některá náležitost uvedená v předchozím paragrafu, není platná jako cizí směnka.*“¹⁶⁹, v dalších odstavcích sám s absencí některých jmenovitě uvedených údajů nespojuje neplatnost směnky a řeší tuto situaci za pomoci zákonných domněnek a fikcí, z čehož plyne, že směnka nemusí nezbytně v sobě zahrnovat všechny náležitosti uvedené v čl. I. § 1 ZSŠ.

Za podstatné náležitosti směnky cizí lze proto uvést pouze tyto: označení, že jde o směnku pojaté do vlastního textu listiny; bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou peněžitou sumu; jméno toho, kdo má platit; jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno; datum vystavení směnky a podpis výstavce¹⁷⁰. Z ustanovení čl. I. § 2 odst. 2 ZSŠ plyne, že ve směnce naopak nemusí být uveden údaj splatnosti. Platební místo a místo vystavení, pokud nejsou zapsána výslovně, můžeme odvodit zprostředkovaně z jiných zápisů na základě čl. I. § 2 odst. 3 a 4 ZSŠ.

Ze systematických důvodů pojednáme na tomto místě o všech základních náležitostech směnky cizí v pořadí uvedeném v čl. I. § 1 ZSŠ.

5.2.1. Směnečná klauzule

Na prvním místě zákonného katalogu nalezneme požadavek označení, že jde o směnku. Účelem této směnečné klauzule je signalizovat všem osobám, kterým se směnka dostane do rukou, že se jedná o zvláštní druh cenného papíru se všemi s tím spojenými důsledky. Tato doložka musí kumulativně splňovat následující podmínky: obsažení slova „směnka“, jazyk směnky a umístění označení směnky.

K samotnému slovu „směnka“. Předně není nutné doslovně uvádět, o jaký druh směnky nebo modifikaci druhů směnek se v konkrétním případě jedná (např. vlastní

¹⁶⁹ Viz čl. I. § 2 odst. 1 ZSŠ.

¹⁷⁰ Čl. I. § 1 body 1, 2, 3, 6, 7 a 8 ZSŠ.

směnka, komisionářská směnka). Vyhovující je i užití slovního spojení za podmínky, že se zde slovo směnka nachází (např. vistasměnka). Naopak odmítána jsou synonyma pro směnku běžně slýchaná v praxi (např. slovo „trata“ pro směnku cizí) a zcela nepřípustné jsou také poněkud zobecňující označení, která jsou také v některých situacích použitelná nejen pro směnku, ale i pro jiné listiny či úkony (např. „směnečná listina“)¹⁷¹. Přestože mezi principy soukromého práva patří mimo jiné zásada, že listina je posuzována podle svého obsahu, a nikoli podle svého názvu, tento postulát se ve směnečném právu neuplatní, zejména v důsledku opětně zmiňované směnečné přísnosti a formálnosti směnečného práva.

Druhá podmínka stanoví, že označení, že jde o směnku, má být vyjádřeno v jazyku, ve kterém je listina sepsána¹⁷². Z tohoto požadavku vyplývá, že směnka musí být vystavena pouze v jednom jazyce, přičemž zákon neomezuje volbu pouze na český jazyk. Účastníci nejsou limitováni svým statutem nebo místem vystavení či místem splatnosti, proto lze směnku vyhotovit v jakémkoli existujícím jazyku. V každém ohledu je ale třeba dbát na jazykovou jednotu¹⁷³ směnky, která by nebyla dodržena, pokud by v textu listiny bylo použito více jazyků, byť pro část textu. Zápověď kombinace více jazyků v jedné listině se přitom vztahuje i na český a slovenský jazyk, přestože jsou příbuzné a vzájemně podobné, na což je třeba upozornit¹⁷⁴.

Specifickým případem je vystavení vícejazyčných směnek, které ale lze považovat za platné pouze tehdy, když bude mít celý směnečný text úplné znění alespoň v jednom jazyce a bude z něj jasně vyplývat, že má přednost před jiným zněním. Verze ostatních překladů proto mohou být neúplné, jelikož jsou bez právních účinků. Pozornost je třeba věnovat také směnečným formulářům, jelikož zde vznikají ohledně této problematiky nejčastější pochybení. Nelze totiž vyplnit tiskopis vydaný v jednom jazyce údaji v jazyce odlišném, naopak je nutné dodržet jazykovou jednotu¹⁷⁵.

Na druhou stranu, platnost směnky z výše uvedeného hlediska lze hodnotit pouze do okamžiku jejího vydání. Podoba později na směnce učiněných zápisů není už nijak omezena. Proto lze například připustit směnku vystavenou v jednom jazyce a

¹⁷¹ Kopáč, L. Směnky a směnečné právo. Praha: Prospektum, 1992, s. 24.

¹⁷² Čl. I. § 1 bod 1 ZSS.

¹⁷³ Je samozřejmé, že se požadavky zákona nedotýkají místních a vlastních jmen, která je možné (a u vlastních jmen dokonce nutné) používat v originálním označení. Tedy bude přípustné „Řezno“ i „Regensburg“.

¹⁷⁴ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 63.

¹⁷⁵ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 10.

akceptovanou v jazyce jiném. Domníváme se, že by bylo ostatně absurdní, pokud by mohly způsobit neplatnost celé směnky zápisy jiných osob, které výstavce není schopen ovlivnit, učiněných po jejím platném vystavení¹⁷⁶.

V neposlední řadě musí být dle zákona slovo „směnka“ pojato do vlastního textu listiny¹⁷⁷, být jeho organickou součástí a vyskytnout se zde alespoň jednou. Nebude proto vyhovující jeho uvedení pouze v nadpisu listiny, ani předtisk na směnečném formuláři¹⁷⁸. Proto se v praxi často užívá dikce „za tuto směnku zaplatte ...“, kdy slovo směnka pravidelně navazuje na platební příkaz.

5.2.2. Bezpodmínečný platební příkaz

Základní a také nejdůležitější náležitost směnky cizí představuje platební příkaz, který je charakterizován jako bezpodmínečný příkaz výstavce uložený směnečníkovi, aby zaplatil oprávněnému majiteli směnky částku ve směnce uvedenu. Zákon přesnou dikci tohoto příkazu nenabízí, musí však být formulován jasně a precizně, aby ze směnky nepochybně vyplýval. V praxi bývá nejčastěji vyjádřen jako imperativ „zaplatte“. Bude-li splňovat zákonné požadavky¹⁷⁹, nelze samozřejmě vyloučit ani jiné znění příkazu¹⁸⁰.

Zákon stanoví mezi dalšími požadavek, že příkaz musí být prostý jakýchkoli výhrad, námitek či podmínek¹⁸¹, a je bezpředmětné, jestli se jedná o podmínky suspenzivní či rezolutivní, subjektivní či objektivní nebo jiné, přičemž tyto se nesmí vyskytnout v souvislosti s platebním příkazem přímo v textu, ani na žádném jiném místě na směnce. V opačném případě by porušení tohoto zákazu vedlo k absolutní neplatnosti směnky, kterou by nešlo zhojit ani dodatečně¹⁸². Příkladem nevyhovující formulace příkazu jsou výrazy: „zaplatím, až ...“ nebo „zaplatím, jestliže ...“. Příkazem

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tuto podmínku nebude proto možno splnit v těch případech, kdy směnka nebude mít text (tedy gramaticky a prostorově souvislou formu) a bude naopak prostorově roztříštěna do několika samostatných a nesouvislých položek.

¹⁷⁸ Kopáč, L. Směnky a směnečné právo. Praha: Prospektum, 1992, s. 24.

¹⁷⁹ Naopak zcela nepřijatelné jsou výrazy typu „za tuto směnku daruji“ nebo „za tuto směnku vrátím“ apod.

¹⁸⁰ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 24.

¹⁸¹ Viz čl. I. § 1 bod 2 ZSS.

¹⁸² Chalupa, R. Základy směnečného práva. 2. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 37.

nesmí být odkazováno ani na žádný jiný právní vztah mezi směnečnými účastníky, nepřipustný proto bude i takovýto příkaz: „zaplaťte ze smlouvy ze dne ...“ apod.¹⁸³ Chalupa však uvádí, že výslovné uvedení materiálního důvodu vzniku směnky v jejím textu je dovoleno. Tyto zápisy se označují jako tzv. hodnotové doložky, které ale pod sankcí neplatnosti nesmí vyjadřovat žádnou akcesoritu směnečného vztahu na jiném právním vztahu mezi týmiž účastníky¹⁸⁴.

Druhou složkou (vedle bezpodmínečnosti platebního příkazu) podmiňující platnost směnky je požadavek, aby platební příkaz směřoval k zaplacení určité peněžité sumy¹⁸⁵. Určitost peněžité sumy má takový význam, že je tento předpoklad obsažen přímo v jedné z podstatných náležitostí směnky. Jedním ze základních charakteristických rysů tohoto cenného papíru je, že jeho předmětem je zásadně peněžité plnění, proto neobstojí směnka vystavená například na zboží nebo jiné cenné papíry¹⁸⁶.

Z ustanovení čl. I. § 6 odst. 1 ZSS nepřímo vyplývá, že směnečná suma může být určena slovy, čísly či oběma způsoby zároveň, čímž se ztíží jednak její zfalšování, a navíc lze u slovního údaje předpokládat, že zde bude menší riziko vzniku nežádoucích chyb. Přesto může někdy dojít k situaci, kdy se oba údaje budou vzájemně lišit. Praktické řešení nabízí přímo zákon v témže ustanovení, kde stanoví, že v tomto případě bude platit suma vyjádřen slovy¹⁸⁷, jelikož zde je obvykle pravděpodobnost chyby menší. K údaji vyjádřenému čísly se jednoduše nebude přihlížet, což je výhodné, jelikož směnka bude nadále platnou listinou¹⁸⁸.

Přestože lze tedy částku vyjádřit více způsoby, vždy platí, že směnečnou sumu lze na směnce uvést pouze jednu. Není možné požadovat prostřednictvím jedné směnečné listiny více nároků, které znějí na více peněžitých částek, řešením by bylo pouze jejich sečtení. V opačném případě by se totiž uplatnil čl. I. § 6 odst. 2 ZSS a platila by jen směnečná suma nejmenší, což by mělo pro účastníky závažné důsledky¹⁸⁹.

Určitá peněžitá suma musí být také doplněna údajem konkrétního zákonného platidla, jeho úplná absence by vedla k neplatnosti směnky. Zákon zde nestanoví žádná

¹⁸³ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 64.

¹⁸⁴ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 11.

¹⁸⁵ Viz čl. I. § 1 bod 2 ZSS.

¹⁸⁶ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 76.

¹⁸⁷ Viz čl. I. § 6 odst. 1 ZSS.

¹⁸⁸ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 24.

¹⁸⁹ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 134.

omezení, která by se týkala volby měny, logicky však lze dovodit, že měna může být uvedena pouze jedna, v opačném případě, kdy by se na směnce vyskytl vnitřní rozpor u údajů měny, byla by opět celá směnka neplatná¹⁹⁰. Ustanovení čl. I. § 6 odst. 1 a 2 ZSŠ zde nelze použít¹⁹¹.

Směnku lze vystavit na libovolnou existující měnu, která je platně přijímána jako zákonné platidlo alespoň v jednom státě. Proto nelze připustit dříve platné nebo historické měny, ani náhražky peněz jako jsou například poukázky či bony. V této souvislosti je třeba zmínit nepříjemnou situaci, ke které došlo po rozdělení České a Slovenské Federativní republiky a následném zániku koruny československé („Kčs“). I po měnové odluce, ke které došlo dne 8. 2. 1993, směneční účastníci často ještě užívali starou měnu, což bylo podpořeno také setrvačným prodejem starých směnečných formulářů. V důsledku toho vznikalo nemálo směnečných sporů ohledně otázky platnosti směnek, avšak česká judikatura¹⁹² se nakonec ustálila na stanovisku, že takto vystavené směnky jsou absolutně neplatné¹⁹³. Odůvodnění soudů v tomto případě spočívalo na nesplnění požadavku určitosti peněžité sumy ve smyslu ustanovení čl. I. § 1 bod 2 ZSŠ uvedené ve směnce, jelikož směnka obsahovala údaj měny směnečné sumy, přičemž tato měna v den vystavení směnky již neexistovala, proto se nemohlo jednat o platnou směnku. Opačně: „*byla-li směnka vystavena před datem 8. 2. 1993 v bývalé československé měně, nic nebrání její platnosti a vymahatelnosti po tomto datu.*“¹⁹⁴

Zásadní změny, které se dotkly i směnečného práva v této otázce, nastaly v evropských státech zúčastněných na měnové unii po zavedení nové měny euro od 1. 1. 1999 nařízením Rady Evropského společenství č. 974/98 ze dne 3. 5. 1998. V přechodném období, které trvalo do konce roku 2001, nejenže již platila tato nová měna, ale souběžně s ní platily ještě dosavadní národní měny jednotlivých států, k čemuž přistupoval i fakt, že bankovky a mince v eurech prozatím nebyly vydávány ve

¹⁹⁰ Viz rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 9. 1994, sp. zn. 5 Cmo 229/94, publikované v časopise Soudní rozhledy, 1996, č. 3, s. 56. Citované rozhodnutí se týká směnky vlastní, podle § 77 odst. 2 ZSŠ ale uvedené závěry lze vztáhnout bez jakýchkoliv modifikací i na směnku cizí.

¹⁹¹ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 188.

¹⁹² Viz např. rozsudek Krajského obchodního soudu v Brně ze dne 18. 2. 1994, sp. zn. 5 Cm 27/94, publikovaný v časopise Soudní rozhledy, 1995, č. 3, s. 67.

¹⁹³ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 135.

¹⁹⁴ Rozsudek Krajského obchodního soudu v Brně ze dne 29. 4. 1994, sp. zn. 5 Cm 51/94, publikovaný v časopise Soudní rozhledy, 1995, č. 3, s. 67 a násl.

fyzické podobě¹⁹⁵. Jednotlivé národní měny zanikly s počátkem roku 2002 a veškeré závazkové právní vztahy byly takto přeměněny ve sjednaném přepočítacím kurzu na měnu euro. To znamená, že v průběhu tohoto přechodného období bylo lze vystavit směnku, ve které zněla směnečná suma jak na příslušnou národní měnu, tak v eurech. Naopak po jeho skončení mohla znít směnečná suma pouze v eurech, jinak by byla směnka neplatná¹⁹⁶.

Pokud jde o faktickou či právní možnost zaplatit směnku v cizí měně, na kterou zní, ani devizové předpisy zde nepředstavují žádnou bariéru. Zákon totiž v čl. I. § 41 odst. 1 ZSŠ, který poskytuje účastníkům návod, jak v takové situaci postupovat, stanoví pravidlo, že směnečný peníz lze zaplatit v tuzemské měně, tedy v měně podle platebního místa, podle hodnoty, kterou má v den splatnosti. Toto pravidlo však nebude aplikováno za použití tzv. doložky o efektivním placení upravené v odstavci třetím téhož ustanovení¹⁹⁷.

Ustanovení čl. I. § 41 odst. 4 ZSŠ potom upravuje zvláštní případ, kdy směnečná suma není specifikována určitou měnou, ale pouze druhem peněz (například „dolary“ či „koruny“). Zákon zde předchází případným sporům stanovením domněnky: *„Je-li směnečná suma udána druhem peněz, který má stejné označení v místě vystavení a v místě platebním, avšak různou hodnotu ve státě vystavení a ve státě placení, má se za to, že je tím míněn druh peněz platebního místa“*¹⁹⁸. Tato domněnka se ale uplatní pouze za situace, že oba státní útvary mají skutečně stejný druh peněz, při jejich kolizi by jinak směnka byla neplatná¹⁹⁹.

Další zajímavou otázkou je problematika úročení směnečné sumy. V obecném závazkovém vztahu je možné a také zcela běžné, aby věřitel oddělil jistotu a zvlášť určil úroky buďto určitým procentem nebo pevnou částkou. Pokud by však k takovému kroku přistoupil u směnky, stanovil úroky konkrétní částkou a na směnce zároveň udal směnečnou sumu, vedlo by to k aplikaci již zmíněného čl. I. § 6 odst. 2 ZSŠ a platila by pak suma nejmenší, tedy tyto dvě částky by vedle sebe neobstály. Výstavce je proto

¹⁹⁵ Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 10.

¹⁹⁶ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 80-81.

¹⁹⁷ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 76.

¹⁹⁸ Čl. I. § 41 odst. 4 ZSŠ.

¹⁹⁹ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 188.

obecně nucen úroky zahrnout přímo ve směnečné sumě, aby se uvedené zásadě plurality směnečných sum vyhnul²⁰⁰.

Úročení směnečné sumy je zákonem výslovně dovoleno jen omezeně, a to s ohledem na určitý způsob stanovení splatnosti směnky. Připouští se dle čl. I. § 5 odst. 1 ZSŠ pouze ve směnce splatné na viděnou a na určitý čas po viděné, jelikož v těchto případech není znám přesný okamžik splatnosti směnky. V jiné směnce tato doložka nepůsobí neplanost směnky, ale považuje se za nenapsanou, přičemž zde je účastníkům datum splatnosti předem jasné, proto mohou úroky vypočítat a zahrnout je do směnečné sumy²⁰¹.

Aby byla úroková doložka platná a účinná, je nezbytné ji dle čl. I. § 5 odst. 2 ZSŠ udat přímo ve směnce a také musí mít podobu konkrétní úrokové sazby. Nepostačí proto neurčitý odkaz na nějaké úroky, jelikož ve směnečném právu nelze použít § 517 odst. 3 ObčZ a příslušný prováděcí předpis ani subsidiárně, v opačném případě by doložka byla bez právních následků²⁰².

Podle ustanovení čl. I. § 5 odst. 3 ZSŠ běží úrok od data vystavení směnky, pokud není výstavcem určen jiný den. Tento jiný den však nesmí předcházet dni vystavení směnky²⁰³, jelikož by se tímto v podstatě úročila neexistující pohledávka²⁰⁴.

Dle Kotáska je sporné, do kdy běží tento smluvně stanovený úrok uvedený ve směnce: do splatnosti nebo až do zaplacení? V obecných závazkových vztazích platí, že úroky běží vždy do zaplacení příslušného dluhu, k čemuž se kloní ve směnečném právu i Kovařík²⁰⁵. S tím ale nelze souhlasit v případě směnek. Logickým závěrem Kotáska, Sadeckého²⁰⁶ i Chalupy²⁰⁷ je názor jiný, dle mého stanoviska správný, a to že úroky běží pouze do okamžiku splatnosti směnky. Při prodlení dlužníka s placením se tyto smluvní úroky neuplatňují, stávají se nedílnou součástí postižních práv majitele směnky a tedy i součástí postižní sumy, přičemž nyní se směnečná suma bude úročit sankčními zákonnými šestiprocentními úroky ode dne splatnosti, jak stanoví dikce zákona v čl. I. § 48 odst. 1 bod 2 ZSŠ. Argumentem je zde určitá pozitivní diskriminace vstasměnek a

²⁰⁰ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 61.

²⁰¹ Sadecký, L. Úroková doložka ve směnce. Právní rozhledy, 2010, roč. 18, č. 19, s. 700-701.

²⁰² Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 62.

²⁰³ Opačný názor – ovšem bez argumentace – uvádí např. Smitek, J., Štěpina, J. Jednotný směnečný řád. Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1941, s. 46.

²⁰⁴ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 62-63.

²⁰⁵ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 79.

²⁰⁶ Sadecký, L. Úroková doložka ve směnce. Právní rozhledy, 2010, roč. 18, č. 19, s. 700-702.

²⁰⁷ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 63

lhůtních vistasměnek, jelikož zde není možné předem stanovit datum jejich splatnosti, tudíž nelze úroky předem vypočítat²⁰⁸. A jak dodává Sadecký: „*Pokud by mělo docházet k úročení směnečné sumy dle čl. I. § 5 ZSŠ až do zaplacení směnečné sumy, nastalo by již nadměrné a nepřijatelné zvýhodňování těchto směnek, což nepochybně nebo cílem zákonodárce. Tudíž splatností směnečné pohledávky nastupují namísto smluvních úroků zvláštní zákonné šestiprocentní úroky.*“²⁰⁹

5.2.3. Jméno směnečníka (trasáta)

Další podstatnou náležitostí směnky cizí je dle čl. I. § 1 bod 3 ZSŠ jméno toho, kdo má platit. Touto osobou je tzv. směnečník (neboli trasát), kterému výstavce adresuje příkaz zaplatit ve směnce uvedenou směnečnou sumu. Prozatím vystupuje jako dlužník latentní a závazek mu ze směnky vzniká teprve dalším právním úkonem, tedy akceptací²¹⁰ směnky. Nemusí proto zatím vůbec vědět o tom, že je na směnce jako potenciální dlužník označen. Okamžikem přijetí směnky se stává dlužníkem přímým²¹¹.

Zákon neobsahuje žádnou bližší úpravu o tom, jakým způsobem má být směnečník na směnce identifikován. Z komentáře Kovaříka však plyne, že takto lze označit jakoukoliv směnečně aktivně způsobilou fyzickou či právnickou osobu, jejíž jméno a příjmení, název nebo firma budou na směnce zapsány²¹². Z formálního hlediska platnosti směnky není na závalu, je-li směnečník určen fiktivním či neúplným označením²¹³, avšak domníváme se, že tyto skutečnosti by v praxi mohly dostat výstavce do velmi nepříjemné pozice a také založit jeho případnou odpovědnost.

V každém případě je nutné směnečníka označit jasně a výslovně, dovoleno proto není opisné, neboli zprostředkované označení trasáta, které by jej neurčovalo přímo, ale odkazem²¹⁴ na vztah k určité osobě, věci nebo postavení. Jediným případem, kdy je použití opisného označení přípustné, je zastřená směnka vlastní, kde je možné, aby

²⁰⁸ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 66; Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 63.

²⁰⁹ Sadecký, L. Úroková doložka ve směnce. Právní rozhledy, 2010, roč. 18, č. 19, s. 702.

²¹⁰ Srov. čl. I. § 21 – 29 ZSŠ.

²¹¹ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 25.

²¹² Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 12.

²¹³ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 13.

²¹⁴ Například odkazem formulovaným: „manželka pana Jana Nováka“.

výstavce určil trasáta odkazem na svou osobu, kdy tedy platební příkaz adresuje v podstatě sám sobě²¹⁵.

Pokud jde o dodatečné informace, které směnečníka blíže specifikují (jako například rodné číslo, IČ, bydliště, sídlo, atd.), lze je samozřejmě jen doporučit pro zvýšení právní jistoty a usnadnění vymáhání nároků ze směnky, pro platnost směnky však obligatorní nejsou. Přesto jsou velmi praktické s ohledem na skutečnost, že směnku může dle čl. I. § 21 ZSŠ akceptovat pouze na směnce uvedený směnečník²¹⁶.

Informace o směnečníkovi se obvykle umísťují na směnce mimo vlastní směnečný příkaz vlevo od středu a dle judikatury²¹⁷ není nutné jej jako směnečníka výslovně označovat. Plně tak postačí jeho jméno, je-li se zřetelem k okolnostem jasné, že se jedná právě o tuto osobu.

5.2.4. Údaj splatnosti

Pojem splatnost vymezuje obecně okamžik, kdy je možné požadovat plnění, které je předmětem závazkového vztahu. Tento údaj patří dle čl. I. § 1 bod 4 ZSŠ mezi základní náležitosti směnky cizí, avšak není její podstatnou složkou, tudíž jeho absence nepůsobí neplatnost směnky. Namísto toho se uplatní právní domněnka v čl. I. § 2 odst. 2 ZSŠ, podle níž směnka, ve které chybí údaj splatnosti, je ze zákona směnkou splatnou na viděnou, bude se tedy jednat o tzv. vistasměnku²¹⁸. Přesto stanovení doby, kdy bude směnka splatná, je pro účastníky směnečného vztahu prvořadé a nemělo by být opomenuto.

Výstavce má tedy možnost údaj splatnosti vynechat anebo jej upravit výslovně. Potom však musí respektovat kogentní zákonné ustanovení čl. I. § 33 odst. 1 ZSŠ, ve kterém jsou taxativně upraveny čtyři varianty, kterými může splatnost vymezit. Podle odstavce druhého téhož ustanovení směnky s jinou dobou splatnosti jsou neplatné. Dle

²¹⁵ Chalupa, R. Základy směnečného práva. 2. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 41.

²¹⁶ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 66.

²¹⁷ Viz rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 5. 1999, sp. zn. 5 Cmo 657/98, publikovaný v časopise Soudní rozhledy, 1999, č. 9, s. 299: „Je-li na směnečném formuláři na obvyklém místě v levé dolní části líce směnky uvedeno označení osoby, k níž zcela zřejmě směřuje směnečný příkaz, jde o směnečníka, i když tento údaj není výslovně uvozen slovem směnečník.“

²¹⁸ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 136.

zákonu může být směnka vystavena na viděnou, na určitý čas po viděné, na určitý čas po datu vystavení a na určitý den²¹⁹.

K jednotlivým typům splatnosti:

5.2.4.1. Směnky se splatností na viděnou (vistasměnky)

V tomto případě se jedná o směnky, kde se výstavce rozhodl neuvádět žádné datum splatnosti či je opomenul uvést, a potom se tedy uplatní již zmíněné ustanovení čl. I. § 2 odst. 2 ZSŠ. Nebo zde výstavce explicitně tuto skutečnost zmiňuje použitím doložky „na viděnou“, „při předložení“ apod. Stejný účinek by zakládalo namísto těchto doložek uvedení prostého slova „vistasměnka“ v souvislosti s platebním příkazem výstavce²²⁰. Pokud je ale součástí směnečného prohlášení údaj „vistasměnka“ a na směnce je zároveň uvedeno určité datum splatnosti, dostane se směnka do vnitřního rozporu a nebude platná pro neurčitě stanovenou splatnost²²¹.

Hlavním rysem vistasměnek je, že zde není předem známo datum jejich splatnosti, což představuje pro dlužníka nejistou situaci v tom smyslu, že den splatnosti je zcela v rukách oprávněného majitele směnky, který ji určí svým úkonem, tj. předložením této směnky dlužníkovi. Tímto jeho úkonem však zároveň dochází k okamžité splatnosti směnky²²², tudíž povinný nemá nikdy předem jistotu, kdy má být připraven plnit svůj závazek²²³. Vidíme tedy, že dlužník je zcela podřízen vůli majitele směnky a jsou pro jeho osobu velmi nevýhodné. Z tohoto důvodu se k této variantě směneční účastníci uchylují pouze výjimečně (například u dokumentárních akreditivů)²²⁴. Naopak pro věřitele představují užitečný prostředek zdroje peněz, kdy si mohou „vzvednout“ příslušnou částku v době, kdy ji potřebují.

Tvrdość právní úpravy zákon zmírňuje v čl. I. § 34 odst. 1 ZSŠ stanovením zákonné předkládací lhůty, kde ukládá věřiteli povinnost předložit směnku k placení do jednoho roku od data vystavení, čímž se dlužníkovi poskytuje alespoň částečná

²¹⁹ Viz čl. I. § 33 odst. 1 ZSŠ.

²²⁰ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 92.

²²¹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 2. 1998, sp. zn. 5 Cmo 584/96, publikovaný v časopise Právní rozhledy, 1998, č. 12, s. 637 a násl.

²²² Viz čl. I. § 34 odst. 1 ZSŠ.

²²³ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 136.

²²⁴ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 25.

vědomost o tom, kdy má mít příslušnou sumu k dispozici a naopak věřiteli je tímto zakázáno, aby nepřiměřeně prodlužoval předložení směnky k placení²²⁵. Tato lhůta však podle stejného ustanovení platí pouze subsidiárně, jelikož ji výstavce může svým výslovným úkonem učiněným na směnce prodloužit, ale i zkrátit, zatímco indosant je oprávněn ji pouze zkrátit²²⁶.

Další možností kromě modifikace délky jednorocní lhůty je také možnost výstavce upravená v čl. I. § 34 odst. 2 ZSŠ, která majiteli směnky zabraňuje tuto předložit k placení před určitým dnem, tudíž se dlužníkovi poskytuje dostatečná doba k obstarání dlužné sumy. Příslušná jednorocní lhůta k předložení směnky poté poběží až od tohoto konkrétního dne²²⁷.

5.2.4.2. Směnky se splatností na určitý čas po viděné (lhůtní vistasměnky)

Lhůtní vistasměnky mohou být definovány jako: „směnky s pevnou lhůtou splatnosti, ale s nejistým počátkem, který je závislý na datu vidování, tedy kdy majitel tuto směnku předloží dlužníkovi k přijetí“²²⁸. Splatnost směnky se pak řídí datem přijetí nebo datem učiněného protestu²²⁹ a nastává uplynutím příslušné lhůty uvedené ve směnce. Tato varianta splatnosti představuje pro dlužníka určitou úlevu oproti vistasměnkám, jelikož zde mu je poskytnuta konkrétní lhůta, ve které se může připravit k plnění a také si je vědom toho, kdy má dlužnou částku uhradit. Příkladem této varianty splatnosti je doložka „splatno za rok po viděné“²³⁰.

Ohledně způsobu stanovení příslušných lhůt splatnosti a jejich běhu se uplatňují shodná pravidla jako u směnek splatných na určitý čas po datu vystavení (tzv. datosměnek). Jedinou, avšak zásadní odchylkou zde je, že u lhůtních vistasměnek počíná lhůta běžet až od prezentace směnky, nikoli od data vystavení směnky²³¹. V této souvislosti proto také odkazujeme na pojednání o datosměnkách upravených v následující kapitole.

²²⁵ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 136.

²²⁶ Srov. § 34 odst. 1 ZSŠ.

²²⁷ Viz čl. I. § 34 odst. 2 ZSŠ.

²²⁸ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 136.

²²⁹ Viz čl. I. § 35 odst. 1 ZSŠ.

²³⁰ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 136.

²³¹ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 92.

5.2.4.3. Směnky splatné na určitý čas po datu vystavení (datosměnky)

Datosměnky jsou takové směnky, ve kterých je doba splatnosti předem známa a vymezena je uplynutím výslovně uvedené lhůty, která běží ode dne vystavení²³². Podle Kovaříka musí být tato lhůta dlouhá nejméně jeden den, což znamená, že splatnost by takto nastala hned druhý den po vystavení směnky. Není však možné stanovit lhůtu kratší, tedy ani v hodinách či například jako půl dne, na druhé straně může být její délka časově neomezená²³³.

Tato lhůta může být vyjádřena několika způsoby, a to předně podle dnů²³⁴. Počátkem jejího běhu bude den následující po dni vystavení z důvodu uvedeného v čl. I. § 73 ZSŠ a poběží tolik dní, kolik je ve směnce uvedeno, přičemž splatnost směnky nastane posledním dnem této lhůty²³⁵.

Dále může být lhůta splatnosti stanovena určitým počtem týdnů od vystavení. Dnem splatnosti pak bude ten den v týdnu, který se svým názvem shoduje se dnem, kdy byla směnka vystavena, o příslušný počet týdnů později²³⁶. Pokud je lhůta určena podle měsíců, bude směnka podle čl. I. § 36 odst. 1 ZSŠ splatná v den, který se svým číselným označením shoduje se dnem, ve kterém byla směnka vystavena, o příslušný počet měsíců později. Není-li v daném měsíci takový den, nastane splatnost směnky poslední den tohoto měsíce. Je-li lhůta stanovena podle let, postupuje se přiměřeně dle čl. I. § 36 odst. 1 ZSŠ²³⁷. Možné je také směnku vystavit na jeden a půl měsíce či na několik měsíců a půl měsíce. V tomto případě se postupuje dle čl. I. § 36 odst. 2 ZSŠ, kdy se nejprve počítají celé měsíce, a teprve poté daný půlměsíc, kterým se rozumí dle čl. I. § 36 odst. 5 ZSŠ patnáct dní.

V současné době se datosměnky příliš nepoužívají²³⁸. Příčinou je zřejmě určitá náročnost při výpočtu data splatnosti, proto se praxe raději kloní k tzv. fixním směnkám, kde je toto datum na první pohled jasné a není nutné nepohodlně vypočítávat příslušný den splatnosti a naopak se tak vyhnout i možným chybám.

²³² Příkladem je směnka se splatností: „za tuto směnku zaplaťte za rok od data vystavení“.

²³³ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 90.

²³⁴ Například ve formě: „splatno do 30 dnů od data vystavení“.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Směnka vydaná dne 10. března 2011, tedy ve čtvrtek, se lhůtou splatnosti dva týdny, bude splatná opět ve čtvrtek dne 24. března 2011.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 193.

5.2.4.4. Směnky splatné na určitý den (fixní směnky)

Směnky splatné na určitý den se také označují jako tzv. fixní, precizní nebo denní směnky. Jedná o nejběžnější způsob určení splatnosti, která ze směnky jednoznačně vyplývá již od počátku. Nejkratší a zároveň nejdelší časovou jednotkou je zde jeden den²³⁹.

Splatnost se v tomto případě uvádí zejména konkrétním kalendářním dnem, kdy uvedeme přesný den, měsíc a rok, ve kterém se pohledávka vyplývající ze směnky stává dospělou. Tento časový údaj je možné uvést jakýmkoliv vhodným a obvyklým způsobem, avšak bývá pravidlem, že účastníci směnečného vztahu vypisují daný měsíc slovem, což je jistě dobrá prevence proti případným chybám. Vyhovovat požadavkům zákona bude i použití arabských či římských číslic²⁴⁰.

Druhou možností stanovení splatnosti namísto přesného data je využití zprostředkovaného určení splatnosti, tedy opisu konkrétního data prostřednictvím srozumitelných a určitých výrazů, jako je například: „na Sv. Václava 2011“ nebo „první středu v měsíci září 2011“ apod. Zákon v ustanovení čl. I. § 36 odst. 3 ZSŠ rovněž výslovně umožňuje uvést namísto konkrétního data údaje „začátkem“, „v polovině“ nebo „koncem měsíce“, kterými se rozumí první, patnáctý a poslední den daného měsíce²⁴¹. Připustit musíme také určení splatnosti prostřednictvím výrazů „zítra“ nebo „pozítí“ apod., jelikož z údaje o datu vystavení jednoznačně vyplývá, kdy bude směnka splatná²⁴².

5.2.4.5. Směnky s jinou splatností

Splatnost směnky může být určena pouze čtyřmi shora uvedenými způsoby, jelikož se jedná o kogentní a taxativní zákonné ustanovení. Směnky s jinou dobou splatnosti jsou dle čl. I. § 33 odst. 2 ZSŠ absolutně neplatné. V naší praxi je však nesprávně stanovená splatnost častým důvodem neplatnosti směnky.

²³⁹ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 88-89.

²⁴⁰ Tamtéž.

²⁴¹ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 193.

²⁴² Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 90.

Zákon ve stejném ustanovení výslovně označuje za neplatné také směnky se splatností postupnou (tzv. splátkové směnky), u nichž jsou na jednotlivé části směnečné sumy uvedeny různé termíny splatnosti. Nepřípustné jsou rovněž tzv. lhůtové směnky, v nichž se přikazuje zaplatit během určité lhůty nebo do určitého dne. Splatnost je vyjádřena určitým intervalem, například výrazem „o Vánocích 2011“ nebo „do 31. 12. 2011“. Současná judikatura²⁴³ proto považuje tyto směnky za zcela neplatné pro neurčitost data splatnosti²⁴⁴.

Zapovězeny jsou i kombinace zákonem povolených možností, neboť taková směnka by nemohla mít dostatečně určitě stanovenou splatnost²⁴⁵, nebo směnky s nemožnou dobou splatnosti²⁴⁶, kdy je datum splatnosti neexistující, nebo směnky s lhůtou splatnosti, která nastala dříve, než je směnka datována, tedy dříve než byla vystavena²⁴⁷.

Soudobá judikatura²⁴⁸ považuje za neplatné také směnky, kde je splatnost stanovena nejen konkrétním dnem, ale navíc i konkrétní hodinou²⁴⁹. Argumentuje se tím, že jde o způsob splatnosti v zákoně neuvedený, tudíž zakázaný²⁵⁰. Tyto směnky se objevují v praxi poměrně často a domníváme se, že by tyto údaje měly být považovány za bezpředmětné, tedy jako kdyby na směnce nebyly napsány. Kloníme se k názoru, že kvůli hodinovému údaji prohlásit celou směnku za neplatnou je výsledkem přílišné tvrdosti, kterou zákonodárce zřejmě nepředpokládal, s čímž by se soudy měly vypořádat.

²⁴³ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 2. 1999, sp. zn. 9 Cmo 504/98, publikovaný v časopise *Obchodní právo*, 1999, č. 7, s. 32 a násl.

²⁴⁴ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 70-71.

²⁴⁵ Z rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 2. 1998, sp. zn. 5 Cmo 584/96, publikovaného v časopise *Právní rozhledy*, 1998, č. 12, s. 637: „Údaj „VISTA směnka“ jako součást směnečného prohlášení znamená, že jde o směnku splatnou na viděnou. Obsahuje-li však směnečné prohlášení nad to ještě označení určitého dne splatnosti, jde o navzájem se vylučující údaje o splatnosti směnky a taková směnka je proto neplatná pro neurčitě stanovenou splatnost“.

²⁴⁶ Příkladem je typicky výraz: „splatno dne 30. února 2012“.

²⁴⁷ Kovařík, Z. *Směnka a šek v České republice*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 92.

²⁴⁸ Srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 6. 1998, sp. zn. 5 Cmo 13/97, publikovaný v časopise *Soudní rozhledy*, 1999, č. 4, s. 126.

²⁴⁹ Například „zaplatte dne 2. 6. 2011 v 10:00 hodin“.

²⁵⁰ Kovařík, Z. *Směnka a šek v České republice*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 88.

5.2.5. Platební místo (místo splatnosti)

Směnka musí dle požadavku čl. I. § 1 bod 5 ZSŠ obsahovat údaj místa, kde má být placeno. Tato informace je velmi důležitá zejména pro věřitele, jelikož se mu tímto dává na vědomí, kde má listinu při její splatnosti prezentovat k placení, a je významná i pro další směnečné úkony. Pokud by tento zápis na směnce chyběl, subsidiárně se v tomto případě ani občanský či obchodní zákoník neuplatní, a proto by směnka byla zcela neplatná²⁵¹.

Místo splatnosti lze vyjádřit třemi způsoby. Buďto je výstavce na směnce uvede samostatnou doložkou explicitně²⁵², anebo je takto neurčí vůbec (ať již cíleně, nebo je opomene uvést) a bude aplikováno ustanovení čl. I. § 2 odst. 3 ZSŠ. Podpůrným platebním místem se tak stane ze zákona místní údaj uvedený u jména směnečníka, což ovšem vyžaduje, aby se zde takový údaj skutečně nalézal. Pokud ani zde žádný místní údaj není, nebude se jednat o platnou směnku²⁵³. Třetí variantu představuje možnost určit místo splatnosti formou odkazu na jiný, ve směnce výslovně uvedený místní údaj, typicky na místo vystavení směnky²⁵⁴. Velmi diskutabilní otázkou je údaj místa splatnosti určený odkazem na sídlo, bydliště či místo podnikání remitenta (věřitele). Uvedli jsme, že toto zprostředkované určení je možné. Avšak vyvstává zde otázka, zda-li je toto možné i v souvislosti s odkazem formulovaným pouze slovy „sídlo“, „místo podnikání“ či „bydliště“ věřitele (tedy bez uvedení konkrétní adresy), pokud vezmeme v potaz případnou indosaci směnky, tedy že se oprávněný majitel směnky změní. Bude poté směnka splatná v sídle původního anebo nového věřitele? Po indosaci by se tak místo splatnosti neustále měnilo a o skutečnosti, že směnka byla převedena, obvykle dlužník ani neví. Z tohoto důvodu je třeba takové označení považovat za zcela nepřijatelné. Domníváme se, že Kotásek, který nejprve uvádí tento názor, se v dalším textu ocitá ve zcela protichůdné argumentaci, kdy sám své stanovisko popírá a uvádí, že tuto situaci z hlediska směnečného práva nepřijatelnou, je možné překonat uvedením dikce například: „splatno v sídle remitenta, Gorkého 30, Brno“²⁵⁵. Tímto se tedy konkretizuje, kde přesně má být směnka předložena k placení. S touto argumentací se

²⁵¹ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 83-84.

²⁵² Například „splatno v Brně“.

²⁵³ Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 72.

²⁵⁴ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 15.

²⁵⁵ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 195-196.

však vůbec nemůžeme ztotožnit. Pokud totiž uvedeme k původní doložce sídla či bydliště atp. také konkrétní adresu a směnka by poté byla převedena na jinou osobu, která by se stala věřitelem, dostal by se tento údaj do vnitřního rozporu a směnka by tak musela být nutně neplatná. Doložka totiž odkazuje na místo splatnosti v sídle věřitele a zároveň určuje i adresu tohoto sídla, což v případě nového věřitele nemusí být, a zpravidla také nebude souhlasit. Proto tento názor nelze považovat za správný a argumentace Kotáska, která se dovolává přílišného formalismu, je v tomto případě zcela bezpředmětná.

Pokud jde o přesné určení platebního místa, konkrétně o způsob jeho vyjádření, praxe se, dle našeho názoru, s touto problematikou zatím nevypořádala. Přestože zákon žádné bližší pokyny neudává, doposud se praxe ujednotila na závěru, že pro určitost údaje platebního místa zcela dostačuje uvedení obce či města²⁵⁶. K tomuto názoru se kloní i odborná literatura. Bohužel tuto kontinuitu přerušil poněkud nešťastný rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 6. 2010, sp. zn. 28 Cdo 4497/2009, o němž bylo pojednáno v kapitole „2.3.1. Charakter právní úpravy“ v souvislosti s otázkou směnečné přísnosti. Toto zásadní rozhodnutí připustilo platnost směnky, ve které bylo uvedeno jako platební místo údaj „Česká republika“. Přitom například Kovařík výslovně odmítá takové určení místa splatnosti pro neurčitost²⁵⁷, k závěrům se rovněž kloníme a argumentaci dokládáme v předemtné kapitole. Z praktického hlediska je velmi vhodné označit platební místo podrobně, tedy nejen obcí či městem, ale také doplňujícími údaji (ulice, PSČ atd.).

Kromě neurčitě stanoveného platebního místa jsou dále neplatné směnky, kde je dáno platební místo na výběr, tedy věřiteli je poskytnuto více alternativ²⁵⁸, kde se může směnkou legitimovat a požadovat zaplacení směnečné sumy, což by pro dlužníka prakticky znamenalo, že by se musel v daný okamžik splatnosti vyskytovat na dvou místech zároveň. Z toho vyplývá, že na směnce je možné uvést pouze jedno místo splatnosti.

²⁵⁶ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 137.

²⁵⁷ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4.vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 85.

²⁵⁸ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4.vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 195.

Konečně, v souvislosti s platebním místem bychom neměli opomenout zmínit tzv. domicilované směnky, neboli směnky umístěné, kterým byla věnována celá samostatná kapitola²⁵⁹.

5.2.6. Označení remitenta

Zákon v čl. I. § 1 bod 6 ZSŠ požaduje, aby na směnce bylo uvedeno jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno v závislosti na tom, zda-li se jedná o směnku vydanou na jméno nebo na řad. Tato osoba se převzetím směnky stává jejím oprávněným majitelem a vystupuje ve směnečném vztahu jako věřitel, čili jako tzv. remitent, a je legitimována k výkonu směnečných práv²⁶⁰.

Pokud v listině tato náležitost chybí, nebude směnka dle čl. I. § 2 odst. 1 ZSŠ platná, jelikož zákon neobsahuje žádné subsidiární ustanovení, které by absenci tohoto údaje zhojilo. Již víme, že směnka nemůže být vydána jako cenný papír na doručitele (na majitele), z tohoto důvodu musí být jméno prvního oprávněného majitele vždy na směnce zapsáno a doložka „doručiteli“ nebo „majiteli“ či její připojení k označenému remitentovi by vedla k absolutní neplatnosti směnky, což osvědčuje i judikatura²⁶¹, z důvodu neurčitosti směnky²⁶².

Přestože zákon tuto problematiku dále nerozvádí, z praktického hlediska je vhodné osobu remitenta co nejlépe specifikovat, aby jej tímto údajem směnka dostatečně identifikovala a opravňovala tak k výkonu práv vyplývajících ze směnky, což je významné i z hlediska jeho dispozic s touto listinou²⁶³.

²⁵⁹ Viz kapitola „4.6. Směnka domicilovaná“.

²⁶⁰ Kopáč, L. Směnky a směnečné právo. Praha: Prospektum, 1992, s. 25.

²⁶¹ Viz např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 3. 12. 1997, sp. zn. 9 Cmo 240/97.

²⁶² Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 19.

²⁶³ Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 15.

5.2.7. Datum vystavení směnky

Další obligatorní náležitostí směnky cizí, která je významná z mnoha hledisek, je dle čl. I. § 1 bod 7 ZSŠ datum vystavení směnky. Od tohoto dne například běží úročení směnky²⁶⁴ nebo také lhůta k předložení směnky k přijetí u lhůtních vistsměnek²⁶⁵. Pokud je výstavce opomene ve směnce uvést, způsobí tím neplatnost celé listiny, jelikož zákon nepřichází s náhradním řešením, jako je tomu u data splatnosti směnky²⁶⁶. Avšak mnoho pravidel, která se uplatňují ohledně splatnosti, budou významná i u této otázky. Předně den vystavení musí být dnem skutečně existujícím a musí být uveden jako jedno konkrétní kalendářní datum (den, měsíc a rok), jiné řešení zde nepřichází v úvahu²⁶⁷. Datum vystavení zásadně musí předcházet datu splatnosti směnky, avšak je připuštěno, že nemusí přesně odpovídat skutečnému dni vystavení směnky, tudíž v úvahu přichází i ante či post datování směnky. Na druhou stranu, je poněkud diskutabilní, zda by směnka byla stále platnou listinou, pokud by bylo prokázáno, že výstavce například zemřel ještě před datem vystavení²⁶⁸.

V teoretické rovině se stále vedou spory ohledně poněkud podružné otázky, která však může mít zásadní následky, a to zda-li je uvedení denní doby u data vystavení důsledkem neplatnosti směnky či je tento zápis bezpředmětný. Judikatura²⁶⁹ se u stanovení přesné denní doby u doložky splatnosti směnky přiklonila k závěru, že taková směnka je neplatná. I v odborné literatuře nalézáme podobné stanovisko, tedy že stanovení data vystavení s přesností vyšší než na dny má za následek neplatnost směnky. Tento názor zastával dříve například Chalupa²⁷⁰, postupem doby ale svůj názor změnil a nyní se domnívá, že takovouto směnku připustit lze²⁷¹. Podle tvrzení Kotáska tento údaj u data vystavení nemůže být v zásadě platnosti směnky na škodu, jelikož není nijak v rozporu se zákonem a neomezuje věřitele při výkonu jeho směnečných práv, s čímž nelze než souhlasit²⁷². Pokud by se tedy takovýmto sporem musel soud zabývat,

²⁶⁴ Viz čl. I. § 5 odst. 3 ZSŠ.

²⁶⁵ Viz čl. I. § 23 odst. 1 ZSŠ.

²⁶⁶ Viz čl. I. § 2 odst. 1 ZSŠ.

²⁶⁷ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 138.

²⁶⁸ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 22.

²⁶⁹ Srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 6. 1998, sp. zn. 5 Cmo 13/97, publikovaný v časopise Soudní rozhledy, 1999, č. 4, s. 126.

²⁷⁰ K argumentaci viz Chalupa, R. Základy směnečného práva. 2. vyd. Praha: Linde, 2008, s. 48.

²⁷¹ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 22.

²⁷² Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002, s. 74-75.

je nasnadě, aby v případě, že tuto doložku považuje za vadnou, rozhodl pouze o její bezpředmětnosti, jelikož se domníváme, že takovýto údaj by neměl způsobit neplatnost celé směnky, jelikož žádným způsobem neovlivňuje výkon práv směnečného věřitele.

5.2.8. Místo vystavení

Ve stejném ustanovení, tedy v čl. I. § 1 bod 7 ZSŠ vyžaduje zákon vedle data vystavení také uvedení místa vystavení směnky. Můžeme říci, že ohledně tohoto zápisu platí přiměřeně pravidla popsaná v kapitole o platebním místě. Přesto na tento údaj budou kladeny menší požadavky, než-li je tomu u místa splatnosti s ohledem na jeho menší význam. Na druhou stranu, určením konkrétního místa vystavení rozhoduje výstavce o právním režimu směnky^{273,274}.

Doložka o místě vystavení bude dostatečně určitá, pakliže je specifikována jedním místem a je uvedena alespoň údajem obce nebo města, avšak i zde platí, že toto prohlášení nezbytně nemusí korespondovat se skutečným místem vystavení²⁷⁵.

Přestože je toto místní datum uvedeno mezi základními náležitostmi směnky cizí, nepatří mezi její podstatné prvky. Výstavce má tedy možnost určit je výslovně zvláštní doložkou na směnce anebo je takto nevymezit. V tom případě však směnka nebude neplatná, jelikož se uplatní subsidiární místo vystavení dle čl. I. § 2 odst. 4 ZSŠ. Nastupuje tedy zákonná fikce, že směnka byla vystavena v místě uvedeném u jména výstavce, což ovšem předpokládá, že u výstavce skutečně takové místní datum bude zapsáno. V opačném případě by předmětná listina jako platná směnka neobstála²⁷⁶.

²⁷³ Viz čl. I. § 92, 94 a 95 ZSŠ.

²⁷⁴ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4.vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 86.

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994, s. 31.

5.2.9. Podpis výstavce

V katalogu náležitostí směnky cizí je na posledním místě uveden podpis výstavce²⁷⁷. Tento úkon výstavce je zcela nepostradatelný, jelikož jím završuje proces tvorby tohoto cenného papíru. Přestože to zákon neuvádí, musí být na rozdíl od ostatních náležitostí směnky podpis trasanta učiněn bezvýhradně jeho vlastní rukou a jiné způsoby proto nejsou dovoleny (například mechanickými prostředky)²⁷⁸.

Zajímavostí je, že zákon směnečný a šekový kromě jeho podpisu nepožaduje žádnou bližší identifikaci výstavce, tedy ani jeho plné jméno, název či firmu, adresu či další informace o jeho osobě, z čehož vyplývá, že jeho identita se vyjadřuje pouze skrze jeho podpis, který může být za daných okolností i zcela nečitelný. Praxe se však zpravidla přidržuje, s ohledem na právní jistotu, zvyklosti udávat i další doplňkové údaje²⁷⁹. Stejně jako u dalších směnečných subjektů však formální platnosti směnky nebrání, je-li osoba trasanta osobou fiktivní, či její podpis je nepravý anebo že ji směnečně nezavazuje, jelikož se zde uplatňuje čl. I. § 7 ZSŠ, který stanoví, že tyto skutečnosti nemají vliv na platnost závazků ostatních osob na směnke podepsaných. Pokud tedy z takového svého úkonu trasantovi nevyplývají za podmínek předchozí věty žádná práva ani povinnosti, jelikož jeho úkon nemá žádné právní důsledky, bude směnka i nadále platnou listinou, ze které věřitelé nabývají oprávnění požadovat směnečnou sumu a ostatní směneční dlužníci nadále zůstávají zavázáni a ani jejich případná námitka neplatnosti směnky nepovede ke zproštění jejich povinnosti sumu zaplatit²⁸⁰.

Pokud jde o postavení výstavce, nevystupuje ve směnečném vztahu jako dlužník přímý – tím je totiž osoba směnečníka, která předně má povinnost po přijetí směnky zaplatit směnečnou sumu. Výstavce směnky cizí se nalézá v pozici dlužníka nepřímého a podle čl. I. § 9 odst. 1 ZSŠ odpovídá za přijetí a zaplacení směnky. Dle odstavce druhého téhož ustanovení je výstavce oprávněn svou odpovědnost za přijetí vyloučit, naopak nemůže vyloučit svou odpovědnost za zaplacení směnky, kdy každá taková

²⁷⁷ Viz čl. I. § 1 bod 8 ZSŠ.

²⁷⁸ Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000, s. 138.

²⁷⁹ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 24.

²⁸⁰ Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 200.

doložka na směnce (například ve formě „sine obligo“) by byla neúčinná a ze zákona by se k ní nepřihlíželo²⁸¹.

Podpis trasanta musí být na směnce situován tím způsobem, aby bylo jasné, že všechny na směnce učiněné zápisy jsou tímto podpisem kryty a že se s nimi výstavce seznámil, přičemž je bezpředmětné, zda-li je učinil on sám nebo třetí osoba s jeho souhlasem. Je to pouze osoba výstavce, která rozhoduje o podobě a znění všech směnečných zápisů, proto právě jeho podpis musí prostorově uzavírat celou směnku, čímž se zabrání, aby jakékoli další údaje umístěné pod podpisem měnily či doplňovaly původní znění směnky bez jeho vědomí²⁸².

²⁸¹ Dědič, J., Pauly, J. Cenné papíry. Praha: Prospektum, 1994, s. 62.

²⁸² Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 83.

5.3. Podstatné náležitosti směnky vlastní

Směnce vlastní jsou v zákoně směnečném a šekovém věnovány pouze čtyři paragrafy²⁸³, čímž je zdánlivě odsunuta do pozadí ve srovnání s rozsahem právní úpravy směnky cizí. Zákonodárce však na tomto místě vhodně využil formu odkazů na úpravu traty, aby předešel nadbytečnému opakování stejných ustanovení zákona.

Základní obsahové náležitosti směnky vlastní jsou upraveny v sedmi bodech v čl. I. § 75 ZSŠ, podle něhož vlastní směnka obsahuje: směnečnou klauzuli, bezpodmínečný platební slib, údaj splatnosti, údaj místa, kde má být placeno, jméno remitenta, datum a místo vystavení směnky a konečně podpis výstavce. V zásadě se směnka vlastní od traty liší pouze formulací povinnosti zaplatit směnečnou sumu, kde se v tomto případě jedná o platební slib namísto příkazu. Druhou odlišností je nepřítomnost směnečníka, tedy osoby, která se zavazuje zaplatit směnečnou sumu, jelikož zde vystupuje jako hlavní směnečný dlužník přímo výstavce. V ostatních náležitostech proto můžeme odkázat na pojednání o jednotlivých znacích směnky cizí.

Jednotlivé pojmové prvky směnky vlastní patří veskrze k náležitostem podstatným, tudíž při jejich absenci se uplatní zákonná dikce čl. I. § 76 odst. 1, podle něhož takováto listina nebude platnou směnkou vlastní. Zároveň však vyhrazuje v následujících odstavcích případy, ve kterých nepřítomnost výslovně tam uvedených údajů neplatnost směnky nezpůsobí. Stejně jako to zákon praví u traty v čl. I. § 2 odst. 2 ZSŠ, tak i zde v čl. I. § 76 odst. 2 ZSŠ platí, že údaj splatnosti nemusí být ve směnce uveden vůbec; poté bude směnka splatná na viděnou. Výslovně pak nemusí být ve směnce vyjádřen místní údaj splatnosti směnky a místo, kde byla směnka vystavena, jelikož se při jejich absenci aplikují subsidiární ustanovení zákona²⁸⁴, která ale zároveň předpokládají, že bude možno odvodit tyto dva údaje z jiných zápisů na směnce. Pokud by toto možné nebylo ani za použití podpůrného zákonného ustanovení, bude směnka neplatná.

Směnku vlastní (ostatně stejně jako směnku cizí) je nutno pojímat nikoli jako pouhý vyplněný katalog zákonných náležitostí, ale jako logicky strukturovanou listinu, v jejímž jádru spočívá bezpodmínečný slib zaplatit směnečnou sumu, proto pořadí jednotlivých náležitostí uvedených v zákoně není vůbec pro platnost směnky určující a

²⁸³ Viz ustanovení čl. I. § 75 – 78 ZSŠ.

²⁸⁴ Viz ustanovení čl. I. § 76 odst. 3 a 4 ZSŠ.

bude se od něj obvykle odlišovat. List papíru (či jiný materiál) se z právního hlediska stane směnkou až ve chvíli, kdy bude obsahovat všechny podstatné náležitosti předepsané zákonem završené náležitostí poslední, tedy vlastnoručním podpisem výstavce²⁸⁵.

Některé pojmové znaky směnky vlastní, konkrétně tedy směnečná klauzule, údaj splatnosti, identifikace remitenta, podpis výstavce, vykazují stejné charakterové vlastnosti jako tytéž u směnky cizí, a platí pro ně tedy i stejné principy a požadavky. Z tohoto důvodu bude níže pojednáno pouze o zřejmých odchylkách od obsahových náležitostí směnky cizí.

K jednotlivým charakteristickým rysům směnky vlastní:

5.3.1. Směnečná klauzule

Prvním definičním znakem směnky vlastní stejně jako u traty je tzv. směnečná klauzule, která je představována třemi aspekty. Jedná se o označení, že jde o směnku, umístění označení směnky a také jazyk směnky, ve kterém je sepsána²⁸⁶. Ohledně této problematiky můžeme aplikovat všechny zásady zmíněné u stejných náležitostí směnky cizí.

To, že v konkrétním případě výstavce vyhotovil směnku vlastní, poznáme předně z jejího komplexního obsahu, proto není nezbytně nutné, aby bylo na listině toto označení výslovně uvedeno. Slovo „směnka“ se však na listině musí povinně vyskytnout. U výkladu o směnce cizí jsme uvedli, že zde není dovoleno užívat případná synonyma nebo slova podobná (jako například výraz „trata“). Toto platí i pro směnku vlastní, proto výrazy typu „směnečná listina“ apod. nepovedou k vytvoření platné směnky. Ve srovnání s tratou se však pro vlastní směnku nevžila žádná podobná slova stejného významu, čímž odpadají i rizika jejich nesprávného používání vedoucí k neplatnosti směnky²⁸⁷.

²⁸⁵ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4.vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 101.

²⁸⁶ Viz čl. I. § 75 bod 1 ZSS.

²⁸⁷ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 508-509.

Judikatura²⁸⁸ se v souvislosti se směnečnou klauzulí, konkrétně se způsobem uvedení slova „směnka“ v textu, zabývala na první pohled poněkud podružnou otázkou typu písma, která však v dané věci vyvolala jisté pochybnosti. V předmětné kauze se rozporovala platnost směnky kvůli napsání slova „směnka“ písmem odlišným od zbytku textu. Soud však správně došel k závěru, že tato skutečnost sama o sobě neporušuje zákonnou podmínku, že slovo „směnka“ musí být organickou součástí vlastního textu směnky. Dle rozhodnutí soudu není podstatné, jakým typem či velikostí písma je toto slovo do vlastního textu vepsáno, ale je podstatné, zda spolu s textem tvoří souvislý a na sebe navazující text nevzbuzující pochybnost, že je jeho součástí²⁸⁹. Z tohoto případu jasně vidíme, že nepodložené obavy ze směnečné přisnosti vedou i takovýmto směnečným sporům příznačným právě pro oblast směnečného práva, kterým formalismus očividně neustále prostupuje, avšak vyvolává i takovéto banální spory.

Přesto, že v ostatním o této náležitosti můžeme plně odkázat na pojednání o směnce cizí²⁹⁰, je vhodné v této souvislosti ještě zmínit rozsudek Nejvyššího soudu ČR, který se zabýval jazykovou jednotou směnky vlastní. V tomto rozhodnutí se plně projevují kogentní ustanovení zákona²⁹¹ a zejména opět princip směnečné přisnosti. Závěry soudu zde vedly k tomu, že v daném případě šlo o směnku neplatnou z důvodu nedodržení požadavku vyhotovit směnku v jednom jazyce. Žalobce (oprávněný majitel směnky) se po žalovaných (směnečných dlužnících) domáhal zaplacení směnečné sumy ze směnky vlastní. Tato směnka však byla prohlášena za neplatnou, a to pouze z jednoho důvodu: že měna směnečné sumy byla ve svém písemném vyjádření uvedena v cizím jazyce. Ve zbytku byla směnka vystavena v jazyce českém²⁹². Vidíme tedy, že i takováto maličkost může způsobit fatální následky a vždy u směnky vlastní i cizí platí, že je nepřipustné vyhotovit směnečnou listinu v části jedním jazykem a ve zbytku (buť pouze v jednom zápisu) jazykem jiným.

²⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7. 5. 2003, sp. zn. 29 Odo 430/2002, publikovaný v časopise Soudní judikatura, 2003, č. 6, s. 466 a násl.

²⁸⁹ Kovařík, Z. Přehled směnečné judikatury. 3. vyd. Praha: ASPI a.s., 2006, s. 3-4.

²⁹⁰ Viz kapitola „5.2.1. Směnečná klauzule“.

²⁹¹ Viz čl. I. § 75 bod 1 ZSŠ.

²⁹² Viz rozsudek Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 29 Cdo 427/2009, ze dne 21. 12. 2010, publikovaný v časopise Právní rozhledy, 2011, č. 8, s. 300 – 301.

5.3.2. Bezpodmínečný platební slib

V základním směnečném vztahu vyplývajícím ze směnky cizí vystupují tři subjekty: výstavce, směnečník a remitent. Jádrem je tedy platební příkaz výstavce. Naproti tomu, u směnky vlastní osoba směnečníka, tedy adresáta platebního příkazu, chybí, jelikož se tu objevují (v základním vztahu) pouze účastníci dva: osoba výstavce a remitenta. Z podstaty věci tedy vyplývá, že se nebude jednat o platební příkaz výstavce, ale o jeho platební slib. Podstatou směnky vlastní proto je bezpodmínečný platební slib výstavce zaplatit oprávněnému majiteli směnky určitou peněžitou sumu ve směnce uvedené. Odráží se zde tedy dvoustranný charakter směnečného vztahu.

Tato problematika se rozpadá ve dvě části: platební slib výstavce, o kterém bude pojednáno níže, a záležitost směnečné sumy, ve které opět plně odkazujeme na výklad o směnce vlastní v předchozích kapitolách²⁹³.

S ohledem na prostupující princip směnečného formalismu musí být platební slib správně formulován. Pravidelným způsobem vyjádření výstavcova závazku bude dikce „zaplatím“. Vyloučeno samozřejmě není ani jiné znění tohoto příslibu, například jako „uhradím“ či „zavazuji se zaplatit“.

Zákon přímo v čl. I. § 75 bod 2 ZSŠ stanoví zákaz tento platební slib vázat na jakékoliv podmínky, ať odkládací či rozvazovací, možné či nemožné, subjektivní nebo objektivní apod. Zcela nepřipustným vyjádřením platebního slibu budou typicky výrazy „zaplatím, podle smlouvy ze dne ...“ nebo „zaplatím, pokud“ apod. To znamená, že slib nejenže nesmí být podmíněn, ale ani k němu nesmí být připojovány žádné výhrady či jiné doložky, které by svazovaly směnečně právní vztah mezi účastníky s jiným právním vztahem, který mezi nimi vznikl (nebo má vzniknout) mimo směnku²⁹⁴.

Jakékoliv podmínky se však pod sankcí neplatnosti nesmí vyskytnout ani na jiném místě na směnce, s čímž souvisí i záznam na směnce, který někdy bývá nesprávně připisován k podpisu výstavce a jenž zní „sine obligo“ neboli „bez závazku“. Tato doložka umístěná na směnce vlastní by znamenala, že se jí výstavce zcela zprošťuje svého závazku zaplatit směnečnou sumu. Podle ustanovení čl. I. § 78 odst. 1 ZSŠ je výstavce vlastní směnky zavázán stejně jako příjemce směnky cizí, tedy vystupuje ve směnečném vztahu jako hlavní směnečný dlužník a je povinen směnečnou sumu

²⁹³ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 102.

²⁹⁴ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 510.

zaplatit. V případě, že by se takováto doložka objevila u podpisu trasanta na směnce cizí, ze zákona by se k ní dle čl. I. § 9 odst. 2 ZSŠ vůbec nepřihlíželo, jelikož tato platí za nenapsanou. S ohledem na fakt, že zákon v úpravě u směnky vlastní na toto konkrétní ustanovení nikde neodkazuje, u směnky vlastní má předmětná doložka následek mnohem přísnější: zde by způsobila absolutní neplatnost celé směnky. Je tedy zcela nepřípustná, a proto se zde vyskytnout nesmí. Ustanovení čl. I. § 9 odst. 2 ZSŠ nelze použít ani analogicky, což je logické, jelikož by tímto zápisem výstavce směnky vlastní úplně negoval svůj vlastní slib vyplatit směnečnou sumu²⁹⁵.

Jelikož praxí čas od času dochází k různorodým modifikacím či případným komolením ustanovení zákona, což je zapříčiněno nedostatkem znalostí práva, lze se někdy setkat i s tzv. směnkami hybridními, které v sobě zahrnují náležitosti směnky cizí i vlastní zároveň. Takto můžeme vidat směnky, na kterých je uveden platební slib příslušný pro směnku vlastní, ale současně je zde uvedena i osoba směnečníka, který vystupuje pouze u traty. Takováto směnka však bývá považována za neplatnou pro neurčitost, což například Kovařík považuje za názor nesprávný, k čemuž se rovněž přikláníme. Uvádí, že pro tento postoj svědčí i fakt, že jedinou podmínkou platnosti směnky vlastní je naplnění zákonných požadavků stanovených v čl. I. § 75 ZSŠ, tedy uvedení všech podstatných náležitostí směnky. Dodává, že: „*Uvedení quasi trasáta je pak v podstatě jen dalším zápisem na směnce, a to zápisem, který u vlastní směnky sice není předvídan, ale není také zakázán, má tedy postavení jiných neupravených doložek.*“²⁹⁶ Na základě toho proto můžeme shrnout, že, dle našeho názoru, platnosti směnky vlastní tento zápis nepřekáží, a proto by měl být hodnocen jako zápis bez právních následků. Podmínkou však je, že tato doložka za daných okolností nevyvolává žádné pochybnosti o tom, že se jedná v konkrétním případě skutečně o směnku vlastní.

5.3.3. Platební místo (místo splatnosti)

Platební místo vyjadřuje místo, ve kterém má dojít při splatnosti směnky k zaplacení směnečné sumy výstavcem oprávněnému majiteli směnky vlastní. Tento

²⁹⁵ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4.vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 102-104.

²⁹⁶ Tamtéž.

údaj lze vyznačit dvojím způsobem. Buďto jej výstavce určí explicitně na směnce samostatným zápisem – a zde potom v plném rozsahu odkazujeme na pojednání o platebním místě u směnky cizí; anebo jej určí zprostředkovaně. V obou případech však musí být platební místo natolik určité, aby bez doplňování těchto údajů dalšími právními úkony bylo zřejmé, kde se má platit. Opětně zdůrazňujeme, že dle ustálené judikatury²⁹⁷ je platební místo udáno na směnce s dostatečnou podrobností, je-li uvedeno označením obce nebo města²⁹⁸.

V situaci, kdy je platební místo určeno zprostředkovaně, se aplikuje ustanovení čl. I. § 76 odst. 3 ZSŠ, podle kterého bude směnka splatná ve stejném místě, kde byla vystavena. Pakliže však ani místo vystavení není označeno výslovně, bude tímto místem tzv. zákonné platební místo²⁹⁹, tedy místní údaj uvedený u jména výstavce dle odstavce čtvrtého téhož ustanovení.

Vztah explicitně udaného platebního místa a místa zákonného je vztahem subsidiarity, jelikož zákonné místo splatnosti nastupuje subsidiárně, pokud není tento místní údaj na směnce uveden výslovně. Pokud by ale nebyl přítomen ani výslovný zápis o místě splatnosti, ani by u podpisu výstavce žádný místní údaj nebyl uveden, šlo by o zcela neplatnou směnku pro neurčitost³⁰⁰.

Směnku je samozřejmě možné učinit splatnou u třetí osoby, tedy směnku lze domicilovat v souladu s čl. I. § 77 odst. 2 ZSŠ a § 4 ZSŠ. Musíme však pamatovat na vzájemný vztah určení platebního místa a domicilu, aby nedocházelo k vnitřnímu rozporu směnky. Je-li totiž směnka učiněna splatnou u třetí osoby, avšak zároveň je ve směnce paralelně určeno odlišné platební místo, nastane nežádáný rozpor mezi těmito údaji ve směnce, a takovou směnku nebude tudíž, dle názoru soudu³⁰¹, možné řádně předložit k placení, jelikož bude směnkou neplatnou³⁰².

²⁹⁷ Například rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 11. 11. 1997, sp. zn. 5 Cmo 551/96, publikovaný v časopise Soudní rozhledy, 1999, č. 2, s. 56.

²⁹⁸ Kovařík, Z. Přehled směnečné judikatury. 3. vyd. Praha: ASPI a.s., 2006, s. 8.

²⁹⁹ Viz Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 3. 1995, sp. zn. 5 Cmo 532/94, publikovaný v časopise Soudní rozhledy, 1996, č. 4, s. 89.

³⁰⁰ Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, s. 105.

³⁰¹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 30. 6. 1999, sp. zn. 9 Cmo 160/99, publikovaný v časopise Obchodní právo, 1999, č. 11, s. 31.

³⁰² Kovařík, Z. Přehled směnečné judikatury. 3. vyd. Praha: ASPI a.s., 2006, s. 9-10.

5.3.4. Jméno remitenta

Remitentem označuje zákon osobu, které anebo na jejíž řad má být placeno, jedná se tedy o osobu směnečného věřitele. Pokud porovnáme dikci zákona, poznáme, že ustanovení čl. I. § 75 bod 5 ZSŠ je zcela shodné se zněním čl. I. § 1 bod 6 ZSŠ. Z tohoto důvodu můžeme konstatovat, že vše, co bylo uvedeno o osobě remitenta v pojednání o směnce cizí, jistě platí plně i pro směnku vlastní, avšak s výhradou, že zavázán je vůči remitentovi (i jakémukoliv dalšímu oprávněnému majiteli směnky) samozřejmě nikoli směnečník, který u směnky vlastní neexistuje, ale výstavce, jenž zde vystupuje jako přímý směnečný dlužník, jak to ostatně vyplývá z ustanovení čl. I. § 78 odst. 1 a z § 28 ZSŠ.

5.3.5. Datum a místo vystavení směnky

Pravidla vlastní směnky ohledně data vystavení se nijak neodchylují od této úpravy pro směnku cizí, proto se zde můžeme zcela odvolat na předchozí výklad obsažený u traty.

Na druhou stranu, poněkud odlišně je zpracována právní úprava subsidiárního zákonného místa vystavení vlastní směnky, a to v důsledku absence osoby trasanta, jelikož u směnky vlastní se jedná pouze o dvoustranný směnečný vztah mezi výstavcem a remitentem. Podle čl. I. § 76 odst. 4 ZSŠ totiž platí, že pokud nebylo místo vystavení udáno výstavcem explicitně, platí, že směnka byla vystavena v místě, které je součástí jména výstavce směnky vlastní. Toto však opět předpokládá, že se u výstavce bude skutečně takový údaj nalézat. V opačném případě by totiž takováto listina nebyla platnou směnkou.

5.3.6. Podpis výstavce

Jako poslední podstatnou náležitost směnky vlastní vyžaduje zákon v čl. I. § 75 ZSŠ pod bodem sedmým podpis výstavce. Osoba výstavce má u směnky vlastní velmi

významné postavení, jelikož ze své vůle určuje celý obsah směnky a svým rozhodnutím takto zakládá směnečně právní vztah. Na druhou stranu, zákon krom jeho podpisu, který musí být bezvýhradně pořízen vlastnoručně a jakékoli jeho nahrazení případnými mechanickými prostředky je zapovězeno, žádné další údaje o jeho osobě nevyžaduje. Zpravidla však je blíže identifikován, už s ohledem na právní jistotu účastníků směnečného vztahu³⁰³.

Již bylo řečeno, že výstavce vystupuje ve směnečném vztahu vyplývajícím ze směnky vlastní jako hlavní směnečný dlužník, a proto není pod sankcí neplatnosti povolena výše zmíněná doložka „sine obligo“ připojená k jeho podpisu, jež by měla za cíl vyloučit jeho závazek zaplatit směnečnou sumu oprávněnému majiteli směnky.

³⁰³ Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996, s. 520-521.

ZÁVĚR

Hlavní motivací pro výběr tématu této diplomové práce byly zejména mé dosavadní pracovní zkušenosti, jelikož jsem měla možnost setkat se s několika překvapujícími případy, kdy účastníci směnečných vztahů (ač byli podnikateli či nikoliv) nebyli obeznámeni s podstatnými náležitostmi směnky anebo netušili, jaké právní důsledky vyplývají z jejich podpisu na směnečné listině. Nejčastěji se vyskytující chybou je zpravidla nesprávné uvedení údaje splatnosti směnky, kdy uživatelé často používají zákonem nedovolené možnosti, často rovněž opomínají uvést některé nezbytné údaje nebo směnku vystaví způsobem, že obsahuje zápisy navzájem rozporné, což nevyhnutelně vede k následku, že se vůbec nejedná o platnou směnku. Vyskytly se rovněž problémy nesprávného vyplnění blankosměnky či nesprávné použití směnečných doložek.

Je zřejmé, že směnka představuje pro neodbornou veřejnost nesnadno srozumitelný institut, který vyžaduje preciznost a vynikající znalosti zákona. Z tohoto důvodu jsem se zabývala zejména podstatnými obsahovými náležitostmi směnky, jejichž přítomnost zákon vyžaduje a bez jejichž uvedení není směnka platnou listinou.

Při studiu dostupných pramenů jsem zjistila, že (na rozdíl od doby minulého režimu) je k dispozici velké množství kvalitní literatury a soudních rozhodnutí. Například jen o historickém vývoji směnky by bylo možné napsat celou samostatnou publikaci. Abych se proto mohla zaměřit jen na osvětlení pojmu směnka, na základní náležitosti směnky a jejich druhy, byla jsem nucena nezahrnout do této práce širší pojednání například o přívěsku na směnce, o tiskopisech, opisech či fotokopiích směnky. Nebylo možné do textu pojmout ani problematiku nepodstatných náležitostí, tedy směnečných doložek, jichž existuje nepřehledné množství. Zvolené téma této práce je velmi široce zaměřené, avšak předmětná problematika by přesahovala délku této práce, jejímž záměrem bylo soustředit se pouze na nejdůležitější aspekty směnky z hlediska její právní úpravy, druhů a podstatných náležitostí.

Mým záměrem bylo vnést jistou dávku srozumitelnosti do nesnadných požadavků zákona na vznik směnky, objasnit některé sporné situace a zohlednit zde

zejména současnou judikaturu, která často přináší zásadní rozhodnutí ohledně nejasných záležitostí. Pokusila jsem se zhodnotit právní úpravu směnky, rozebrat funkčnost zákona směnečného a šekového, jeho kvalitu, charakter norem v něm obsažených a jeho praktickou použitelnost, i jeho vztahy k ostatním právním předpisům, aby účastníci směnečných vztahů poznali, jakými právními normami se mají mimo zmíněného zákona řídit.

Zaměřila jsem se také na vyhledání základních definic směnky v dostupné literatuře a vzájemně je porovnat a následně tak přiblížit všechny možné charakterové vlastnosti směnky jako cenného papíru, jako je zejména její listinná podoba, vazba na hmotný podklad, její abstraktnost, převoditelnost, obchodovatelnost, nespornost, umořitelnost a podobně.

Samostatnou kapitolu jsem věnovala otázce druhů směnek. Jak jsem uvedla již v úvodu, někdy je mylně předpokládáno, že druhů existuje více, přestože zákon zná pouze směnku vlastní a cizí. Třebaže se pro některé směnky používají zvláštní názvy a označení, budou i tyto směnky v zásadě vždy jedním ze dvou shora uvedených druhů, tato odlišná označení vyjadřují jen určitá specifika vztahů účastníků ve smyslu různých zákonem předvídaných situací, v žádném případě nejde o druhy směnek zcela samostatné (např. směnky komisionářské, na vlastní řad, apod.). Velmi zajímavou variantou směnky je tzv. blankosměnka, o které jsem v této kapitole také hovořila a jež je v praxi běžně užívanou formou zajištění úvěrů, přičemž jsem se snažila popsat její typické rysy a nastínit způsob, jak se mají na ní dosud bílá místa vyplnit.

Poznali jsme, že obsah směnky musí být tvořen směnečnými prohlášeními, přičemž ne všechna patří nezbytně do náležitostí podstatných předvídaných zákonem. Samostatné kapitoly byly věnovány náležitostem směnky cizí a na ně navazujícím výkladem o směnce vlastní. Zaměřila jsem se na základní problematiku podstatných náležitostí, jelikož se domnívám, že tyto by měl každý účastník směnečného vztahů bezpodmínečně znát, aby měl jistotu, že směnku vyplní správně. Celá tato oblast směnečného práva je totiž, jak již bylo uvedeno, ovládána směnečnou přísností, která se projevuje v právu hmotném i procesním a která klade vysoké nároky na znalosti účastníků. Mým záměrem proto bylo pojednat o obsahových náležitostech směnky tak, aby byla posléze bez komplikací využitelná a uplatnitelná v praxi.

Ve shrnutí lze říci, že jsme zde poznali jeden z nejstarších druhů cenných papírů, jehož historie sahá hluboko do středověku a jenž prošel v průběhu své existence dlouhým a zajímavým vývojem. Směnka má v současné době ustálenou podobu, avšak domnívám se, že s ohledem na to, že je zároveň instrumentem velice tvárným a přizpůsobivým svému uživateli, můžeme zároveň předpokládat, že v průběhu vývoje ekonomické reality se může – a jistě také bude - pochopitelně dále vyvíjet, přičemž zásadní roli zde hraje soudní judikatura, která jistým způsobem dotváří některé zákonem neupravené otázky.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

DluhZ – zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech, ve znění pozdějších předpisů

ObčZ - zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ObchZ - zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

o.s.ř. - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

ZCenP - zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů

ZSŠ - zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Knižní literatura

- Dědič, J. a kol. Právo cenných papírů a kapitálového trhu. Praha: Prospektum, 2000.
- Dědič, J., Pauly, J. Cenné papíry. Praha: Prospektum, 1994.
- Eliáš, K. a kol. Kurs obchodního práva: Obchodní závazky. Cenné papíry. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1996.
- Hermann-Otavský, K. Československé právo směnečné. Praha: Všehrd, 1926.
- Chalupa, R. Zajišťovací směnka. Praha: Linde, 2009.
- Chalupa, R. Základy směnečného práva. 2. vyd. Praha: Linde, 2008.
- Chalupa, R. Zákon směnečný a šekový – komentář. 1. díl. Směnky. Praha: Linde, 1996.
- Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné. II. svazek. 4. vyd. Praha: ASPI, 2005.
- Kopáč, L. Směnky a směnečné právo. Praha: Prospektum, 1992.
- Kotásek, J., Pokorná, J., Raban, P. a kol. Kurs obchodního práva: Právo cenných papírů. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005.
- Kotásek, J. Úvod do směnečného práva. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002.
- Kovařík, Z. Přehled směnečné judikatury. 3. vyd. Praha: ASPI a.s., 2006.
- Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001.
- Kovařík, Z. Směnka a šek v České republice. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006.
- Kovařík, Z. Směnka jako zajištění. Praha: C. H. Beck, 2002.
- Kovařík, Z. Zákon směnečný a šekový. Komentář. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2005.
- Příbyl, Z. Směnečné právo. Praha: Univerzita Karlova, 2001.

Smitek, J., Štěpina, J.: Jednotný směnečný řád. Praha: Nakladatelství V. Linhart, 1941.

Svobodová, V. Směnka: Průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. Brno: ECON, 1994.

Šikl, H. Soustavné výklady na právo směnečné. Praha: Česká akademie věd a umění, 1927.

Švamberg, G. Naše jednotné směnečné právo. Praha: Palásek a Kraus, 1941.

Časopisecká literatura

Hrabec, J. Legalita a legitimita dvou exekučních titulů při zajištění směnkou. Právní rádce, 2010, č. 11.

Říha, M., Ryslová, K. Konec směnečné přísnosti? Aneb nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR. Právní rozhledy, 2011, ročník 19, č. 9.

Sadecký, L. Funkční postavení směnky pro soluto (směnky jako platidlo). Právní rádce, 2010, č. 11.

Sadecký, L. Směnečnými účastníky sjednaný zákaz převoditelnosti směnky. Právní rádce, 2011, č. 2.

Sadecký, L. Úroková doložka ve směnce. Právní rozhledy, 2010, ročník 18, č. 19.

Traurig, V. Ještě několik poznámek k zajišťovací směnce a legitimitě dvou exekučních titulů. Právní rádce, 2011, č. 2.

Právní předpisy a judikatura

zákon č. 591/1992 Sb., o cenných papírech, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový, ve znění pozdějších předpisů

Prohlášení autora k judikatuře:

„Citovaná či jinak uvedená judikatura, není-li vybrána z některého z výše uvedených pramenů, není čerpána z původních pramenů, nýbrž z internetové databáze judikatury právního informačního systému www.Beck-online.cz.“

ABSTRAKT

Tématem této diplomové práce je „*Pojem a druhy směnek*.“ Důvodem pro výběr tohoto tématu je můj zájem o obchodní právo, a zejména o právo cenných papírů. Avšak hlavní motivací, která mne vedla k rozboru dané právní oblasti, byly předně mé dosavadní pracovní zkušenosti. Z mnoha případů, se kterými jsem měla příležitost se setkat, pro mne vyplynul překvapující závěr, a to že účastníci směnečných vztahů v nezanedbatelném množství často nejsou obeznámeni s esenciálními obsahovými náležitostmi směnky jako cenného papíru, což v dané kauze vedlo k závažným a veskrze negativním důsledkům.

Je zřejmé, že směnka představuje pro neodbornou veřejnost nesnadno srozumitelný institut, který vyžaduje preciznost a vynikající znalosti zákona. Z tohoto důvodu jsem se věnovala otázce podstatných náležitostí směnky, jejichž přítomnost zákon vyžaduje a bez jejichž uvedení zásadně není směnka platnou listinou.

Cílem této práce je analyzovat a charakterizovat směnku jako právní institut a vymezit její základní vlastnosti, a to s ohledem na skutečnost, že v zákoně směnečném a šekovém, ani v jiných předpisech včetně mezinárodních smluv, na žádném místě nenajdeme legální definici směnky. I proto jsem tomuto úkolu věnovala zvláštní pozornost a hledala v příslušné literatuře vodítka, jak definici vyvodit.

Tato práce je strukturována do pěti hlavních kapitol.

První kapitola pojednává o genezi směnky, v níž je pro úplný obraz nabídnut malý exkurz do historie a je zde nastíněn původ směnky a nejdůležitější etapy jejího vývoje. V další části textu, tedy v kapitole druhé, se zaměřuji na problematiku právní úpravy směnky. Nejprve se obecně věnuji směnečnému právu v mezinárodním a historickém kontextu. Dále pak podrobně rozebírám základní pramen práva v této oblasti, kterým je v českém právu zákon směnečný a šekový, který je na tomto místě analyzován z hlediska funkčnosti, kvality, struktury a obsahu. Na tomto místě jsem se pokusila co nejobsáhleji vysvětlit principy a základy, na nichž tento zákon spočívá, vymezit jeho vztah k dalším právním předpisům a také předložit určité sporné otázky, ať už se týkají výkladu některých ustanovení nebo jiných problémů, které se v praxi mohou vyskytnout.

V návaznosti na výklad o pramenech práva se třetí kapitola se zabývá pojmovými znaky a nejvýznamnějšími charakteristickými rysy směnky nejen z pohledu právního, ale rovněž praktického, aby byla dostatečně vyzdvižena její specifika.

Následná kapitola čtvrtá pak podává výčet druhů směnek a vysvětluje, jak se směnky dle zákona na jedné straně a dle praxe na straně druhé obvykle třídí, přičemž důraz je zde kladen na vysvětlení a zdůvodnění, že i přes mylné domnění veřejnosti druhy skutečně existují pouze dva, a to směnka vlastní a směnka cizí.

Nejobsáhlejší část práce je pojata do kapitoly páté, která zahrnuje pojednání o obsahových náležitostech směnky. Tato kapitola v první části nejprve přibližuje všechny základní složky traty a po ní následuje výklad o náležitostech směnky vlastní. Mým cílem zde není jen se omezit na shrnutí základních požadavků zákona. Pokusila jsem se do těchto kapitol vložit i zásadní rozsudky soudů a pojmout sem zajímavé a někdy i sporné názory autorů odborných publikací a často diskutovaná témata.

V Závěru shrnuji své poznatky získané studiem dané části směnečného práva a příslušné odborné literatury a judikatury. Jako hlavní úkol jsem si tedy stanovila určit a popsat zásadní předpoklady platnosti směnky jako takové, aby mohla být posléze jako funkční nástroj bez komplikací a obav používána v praxi, a domnívám se, že se mi vcelku tento úkol podařilo splnit.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Směnka vlastní, směnka cizí, podstatné náležitosti směnek, zákon směnečný a šekový.

ABSTRACT

The topic of my diploma thesis is „*The Concept and Types of Bills of Exchange and Promissory Notes*“. The reason, why I chose this theme, is my interest in business law and in particular in the securities law. However, the main motivation which led me to analyze this legal sphere, were anteriorly my previous work experiences. From the plenty of cases I have had the opportunity to see, emerged for me a surprising conclusion, namely that the participants of the bill relationships are often not in a significant amount familiar with the essential content requirements of a bill of exchange as a security, which in the case concerned led to serious and thoroughly negative consequences.

It is obvious that a bill of exchange represents for a general public not easily understandable problematic which requires precision and excellent knowledge of law. For this reason I have paid attention to the issue of essential appurtenances of a bill of exchange whose presence is demanded by law and without their remark a bill of exchange is fundamentally not valid document.

The goal of this diploma thesis is to analyze and characterize a bill of exchange as a legal instrument and to define its basic attributes in a view of the fact that in the Bill of Exchange and Cheque Act, not even in other legal rules including international agreements, we cannot find at any point its legal definition.

This thesis is structured into five main chapters.

The first chapter discusses the genesis of a bill of exchange, where, for a complete overview, is offered little excursion into history, outlined the origin of a bill of exchange and the most relevant stages of its development.

In the next section, thus in the second chapter, I focus on the problematic of the legal regulation of a bill of exchange. At first, I generally deal with the law of exchange in the international and historical context. Next, I construe in detail the substantial source of law in this sphere, which is in the Czech law represented by the Bill of Exchange and Cheque Act which is at this point subject to the analysis in terms of its functionality, quality, structure and content. Hereby, I tried to explain, as extensively as possible, the principles and basics on which this statute stands on, to define its relation to other legal rules and also to submit some controversial issues which pertain the

interpretation of some provisions or other problems which could possibly occur in practice.

In response to the treatise on the sources of law, the third chapter disserts on the conceptual features and the most significant peculiarities of a bill of exchange not only from the legal perspective, but likewise from the practical point of view, in order to highlight its specificity.

The following chapter four then submits the listing of types of bills of exchange and explains, how do the bills of exchange usually classify according to the law on one hand and to the practice on the other hand, whereas the emphasis is put on the explanation and justification, that despite the mistaken belief of the public, there are in fact only two types of bills: the promissory note and the bill of exchange.

The most comprehensive part of this thesis is included in the fifth chapter, which comprises the treatise on the content requirements of a bill of exchange. In its first part, this chapter introduces all substantial elements of a bill of exchange and after follows the dissertation on the requirements of a promissory note. My aim is not only to confine myself to summarize the basic requisites made by law. I have also attempted to present the crucial judicial decisions and conceive interesting and sometimes also controversial opinions of the authors of subject legal publications and often discussed topics.

At the end, I recapitulate my findings gained through the study of objective part of the law of exchange and relevant literature and jurisprudence. I have set as my main task to pinpoint and describe the fundamental prerequisites of a validity of a bill of exchange as such, in order to be utilized without any complications in practice as a functional tool, and I suppose that I have quite managed to meet this task.

KEY WORDS:

Promissory notes, Bills of exchange, substantial content appurtenances, the Bill of Exchange and Cheque Act.